

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Πολιτεία.

Μετὰ τῆσδε σημαντικῆς μερικῆς περιγραφῆς ἀποτομῶν τέλος ὁ Πλάτων τὴν ἀπόπειραν νὰ συνενώσῃ πάντα τὰ μέχρι τοῦδε ἀποκτηθέντα, σπουδαίως ταῦτοχρόνως εὐρύων τὴν ψυχολογικὴν, ἠθικὴν καὶ παιδαγωγικὴν ἀποψιν τοῦ ζητήματος ὡς ἐκ τῆς ἀμοιβαίας σχέσεως μεταξὺ ἀτόμου καὶ κοινωνίας. Τὰ ἀποκτίματα τὸσον τῆς πρώτης, σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ ζητήματα τῆς ἠθικῆς ἀφιερωμένης σειρᾶς συγγραμμάτων ἀπὸ τοῦ «Πρωταγόρα» μέχρι τοῦ «Γοργία», ὅσον καὶ τῆς δευτέρας, κατὰ τὸ πλεῖστον θεωρητικὰ ἔργα περιεχούσης, ἀπὸ τοῦ «Φαίδρου» μέχρι τοῦ «Συμπόσιου» διατηροῦνται, βιαιότατα καὶ εὐρύτατα πρὸς ἀλληλια συνεχόμενα ὑπὸ τὰς μεγάλας καὶ νέας ἀπόψεις κοινωνιολογικῆς φιλοσοφίας καὶ παιδαγωγικῆς.

Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται ὅτι τὸ ἔργον φέρει τὰ ἴχνη ὅλων τῶν φάσεων τῆς ἐξελίξεως τὰς ὁποίας διέτρεξεν ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος. Τὸ πρῶτον βιβλίον ὁμοιάζει ἀπὸ πάσης ἀπόψεως πρὸς τὰ ἀρχαιότερα συγγράμματα. Ὅχι μόνον εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν εἶνε καταπληρτικὴ ἢ ὁμοιότης, ἀλλὰ καὶ τὸ θέμα—ὁ ὀρισμὸς μιᾶς ἐκ τῶν ἀρετῶν : τῆς δικαιοσύνης—ἀνήκει ἀκριβῶς εἰς τὸν κύλιον τῶν προβλημάτων τῶν συγγραμμάτων ἐκείνων, ὁ δὲ τρόπος τῆς συζητήσεως—ἡ βίαστος σειρᾶς ἀποπειρῶν πρὸς ὀρισμὸν μετὰ ἀρνητικοῦ, ἐν τέλει, ἀποτελέσματα—ἀντιγράφει πιστῶς μέχρι καὶ τῶν τελευταίων λεπτομερειῶν τὸν τρόπον τοῦ συζητεῖν τῶν πρώτων διαλόγων. Τὸ πάντων ὅμως παραδοξότατον εἶνε ἡ ἀπὸ τίνων ἀπόψεων σχεδὸν μέχρι ταυτότητος ἐξικνουμένη συγγένεια πρὸς τὸν «Γοργίαν» κατὰ τὸ περιεχόμενον, τὴν πλοκὴν καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς ὀνομασίας τῶν προσώπων (Θρασύμαχος—Καλλικλῆς). Σκοπὸς τῆς εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος μοναδικῆς ταύτης ἐπαναλήψεως ¹⁾ δὲν δύναται νὰ εἶνε εἰ μὴ μόνον νὰ διατηρήσῃ μὲν ἐν τῷ νέῳ ἔργῳ τὸ οὐσιῶδες περιεχόμενον τοῦ διαλόγου ὁ ὅποιος περὶ τὰς περὶ ἠθικῆς ἐρεῦνας τῆς πρώτης πε-

¹⁾ Ὅσον παράδοξον καὶ ἂν εἶνε τὸ γεγονὸς, δὲν φαίνεται οὐχ ἥττον νὰ ἐξετιμήθῃ δεόντως ἐν τοῖς περὶ Πλάτωνος συγγράμμασι πρὸ τοῦ F. Dümmler (Zur Komposition des Platonischen Staats, Basel 1895) καὶ τοῦ I. Bruns (das literarische Porträt der Griechen, Berlin 1896). (Ἐντελῶς ἀπαράδεκτος ὅμως εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ Dümmler προτεινομένη ἐρμηνεία).

ριόδου, νὰ καταβιβάσῃ ὁμῶς αὐτὸ εἰς τὸ ἐπίπεδον ἀπλῆς προπαρασκευαστικῆς ἐργασίας—ἐνὸς «προοιμίου» (357 A) εἰς τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἐπακολουθήσῃ τὸ κύριον «ἔσμα».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἶνε δυνατόν νὰ υποθέσωμεν ὅτι ὁ Πλάτων συνέλαβε τὸ σχέδιον τῆς «Πολιτείας» ἀμέσως μετὰ τὸν «Γοργίαν» καὶ ὅτι τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην—ἢ ὁποῖα ἄλλως τε οἶονεὶ προπαρασκευάζουσα ὑποδηλοῖ ἤδη τινὰς τινὰς ἰδέας αἱ ὁποῖαι θὰ ἀναπτυχθῶσιν εἰς τὰ καίρια τμήματα—συνέγραψεν ἔχων ἀκόμη ζοηρὰν τὴν ἀνάμνησιν τοῦ «Γοργία» καὶ ἐν γένει τῆς ὅλης σειρᾶς τῶν πρώτων συγγραμμάτων. Γενικῶς δὲ δύναται νὰ ὑποδειχθῇ ὅτι ἐξερχόμενος πέραν τῆς σωκρατικῆς ἀπόψεως τῶν πρώτων αὐτῶν ἐρευνῶν, οὐδόλως ἀπέρριψε τὰ πορίσματα αὐτῆς, ἀλλὰ τὸν ἀντίον θεόντως ἐξετίμησε θεωρήσας αὐτὰ ὡς προκαταρκτικὴν, ἀπὸ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως βαθμίδα τῆς νέας αὐτοῦ φιλοσοφίας καὶ χρησιμοποίησας αὐτὰ διὰ τὴν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ διδασκαλίαν. Εἰς τὸν «Εὐθύδημον» κατὰ τὴν εἰς τὸ «Συμπόσιον» σαφῶς προὑποτίθεται ἡ διάκρισις αὕτη μεταξὺ τῆς (σωκρατικῆς) προκαταρκτικῆς βαθμίδος καὶ τῆς κυρίως ἐπιστημονικῆς τοιαύτης τῆς φιλοσοφίας (τῆς ἰδίας ἐαυτοῦ περὶ Ἰδεῶν θεωρίας)· τὴν αὐτὴν δὲ διάκρισιν παραδέχεται καὶ ἡ «Πολιτεία». Τὸ τοιοῦτον μᾶς βοηθεῖ εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς δυσχεροῦς ὀπωσοῦν πλοκῆς τοῦ ἔργου τὸ ὁποῖον ἐκ προθέσεως προβαίνει ἀπὸ τῶν κατωτέρων εἰς τὰς ὑψηλοτέρας μεθόδους τῆς ἐρένης, ὅχι σπανίως, ὡς ἐκ τούτου, ἀναγκαζόμενον ἢ νὰ ἀντιπαρέλθῃ σιωπηρῶς προγενεστέρας γνώμας ἢ ἤδη νὰ μεταρρυθμίσῃ αὐτάς.

Πολὸν δ' ὀλιγώτερον θὰ ἀπορήσωμεν βλέποντες τὰς βαθμείας συναφείας πρὸς ὁλόκληρον τὴν δευτέραν σειρὰν συγγραμμάτων. Πρὸς τὸ παρὸν περιοριζόμεθα εἰς τὸ νὰ ἀναφέρωμεν τὰ κυριώτερα σημεῖα. Ὁ «Φαῖδων» εἰσάγει τὴν τριχοτομίαν τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν ἢ ὁποῖα λεπτομερῶς ἀναπτύσσεται εἰς τὴν «Πολιτείαν» καὶ χρησιμεύει ὡς βᾶσις τοῦ συστήματος τῶν ἀτομικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀρετῶν, τῆς ὁργανώσεως τῶν κοινωνικῶν λειτουργιῶν καὶ, κατὰ συνέπειαν, τῆς διατάξεως τῶν φυσικῶν σταδίων τῆς διαμορφώσεως καὶ καταπτώσεως τῶν κοινωνιῶν. Τὸ πόλλάκις μνημονευθὲν ἐπισόδιον τοῦ «Θεαίτητος» (172 ε.) ἀποδεικνύει ὅτι σοβαρῶς ἀπησχόλουν αὐτὸν αἱ κεντρικαὶ περὶ ἠθικῆς ἰδέαι τῆς «Πολιτείας», μάλιστα νομίζει τις ὅτι εἰδικῶς ἀναφέρεται εἰς τὸ δεύτερον βιβλίον (Γλαύκιον καὶ Ἀδύμαντος). Τὸ τοιοῦτον, ἐὰν ὁ «Φαῖδρος» καὶ ὁ «Θεαίτητος» εἶχον προηγηθῆ, θὰ ἀπῆται τὴν ἐρμηνείαν ὅτι ὁ Πλάτων εἶχεν ἤδη κατὰ νοῦν τὰς κυρίας ἰδέας τῆς «Πολιτείας» ὅταν ἔγραψε τοὺς δύο ἐκείνους δαιλόγους. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν «Εὐθύδημον» ἀπαντῶμεν ἀπ' εὐθείας ὑπαινιγμοὺς εἰς κυρίας τινὰς ἰδέας τῆς «Πολιτείας», ὑπαινιγμοὺς οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ ἐρμηνευθῶσιν ὡς ἀναφερόμενοι ὅχι εἰς τὸ δημοσιευθὲν ἤδη ἔργον ἀλλ' εἰς τὸ ἐν τῷ γίγνεσθαι εὐρισκόμενον, τινὲς τῶν ἰδεῶν τοῦ ὁποῖου θὰ ἦσαν βεβαίως

ἤδη γνωσταί εἰς τοὺς φίλους. Ἀκόμη σαφεστέρους ὑπαινιγμοὺς εὑρομεν εἰς τὸ «Συμπόσιον». Τοῦτο ὅμως, ὡς καὶ ὁ «Φαίδων», τοσοῦτον ἀρρήκτως συνδέονται πρὸς τὴν «Πολιτείαν», ἀκριβῶς κατὰ τὰς κεντρικωτάτας καὶ ἐπιστημονικωτάτας αὐτῆς περιγραφάς, ὥστε ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὰ πρὸς τὰ συγγράμματα ἐκεῖνα σχετιζόμενα μέρη ταύτης ἐγράφησαν περίπου κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν. Ἰδίως τὴν θεμελιώδη περὶ τῶν Ἰδεῶν θεωρίαν πραγματεύονται τὰ ἰσχυρὰ συγγράμματα κατὰ τρόπον λίαν ἀνάλογον οὕτως ὅμως ὥστε τὸ μὲν «Συμπόσιον» φθάνει πέραν τοῦ «Φαίδωνος», ἡ δὲ «Πολιτεία» (ἐν τοῖς βιβλ. VI καὶ VII), ἐξακολουθοῦσα νὰ ἀναπτύσῃ αὐτά, φθάνει πέραν καὶ τῶν δύο.

Μετὰ πάντα τ' ἀνωτέρω ἀνάγκη νὰ θεωρήσωμεν ὅτι τὸ ἔργον ἐγράφη βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον καθ' ὄλον τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τοῦ «Ἔργου» μέχρι τοῦ «Συμποσίου» καὶ πέραν τούτου ἀκόμη. Καὶ ἡ ἔκδοσις ἐνδεχόμενον (κατὰ τινὰς ὑπαινιγμοὺς ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ) νὰ ἐγένετο τμηματικῶς τὸ ὅλον ὅμως ἔργον, πάντως ἄνευ τοῦ ἐν εἴδει ἀπολογίας περὶ τῆς ποιήσεως ἐπιλόγου εἰς τὸ δέκατον βιβλίον, φαίνεται ὅτι εἶχεν ἤδη δημοσιευθῆ περὶ τὸ ἔτος 376¹⁾

Περὶ τῆς θεωρίας τῶν Ἰδεῶν οὐδὲν ἀναφέρει τὸ πρῶτον βιβλίον, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει ὅχι ὅτι ἦτο αὕτη ἀκόμη ἀγνωστος εἰς τὸν συγγραφέα ὅταν ἔγραφε τὸ βιβλίον τοῦτο, ἀλλ' ὅτι τὸ τοιοῦτον ἀναποκρίνεται τελείως πρὸς τὸν καθαρῶς προπαιδευτικὸν σκοπὸν αὐτοῦ ὡς «προανακρούσματος»· ἡ κυρίως ἔρευνα ἀρχεται ἀπ' αὐτὸ δεύτερον βιβλίον μᾶς καταστήσει γνωστὸν, ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ βαρύτητι, τὸ ζήτημα τῆς ἠθικῆς, περὶ τοῦ ὁποίου καὶ τελειωτικῶς πρόκειται, διὰ τῆς περιγραφῆς τῆς γενέσεως τῆς «Πολιτείας» ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐφαρμόζονται αἱ ἀρχαὶ—μεταξὺ αὐτῶν ὡς ὑψίστη ἢ ἤδη ζητούμενη δικαιοσύνη, πρωτίστως ἐν τῇ ἐφ' ἑαυτῆ

¹⁾ Κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Dümmler (Chronol. Beiträge zu einigen Platonischen Dialogen aus den Reden des Sokrates, Basel 1890) ὁ λόγος τοῦ Ἰσοκράτους «πρὸς Νικοκλέα» (ἐν §§ 5 καὶ 8) ἀναφέρεται εἰς τὴν «Πολιτείαν» ὡς δημοσιευθὲν ἤδη ἔργον. Ἡ ἑρμηνεῖα τοῦ Hirmer κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ παρατηρήσεις τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ «Πολιτείᾳ» 498 D E, ἀναφέρονται εἰς τὸν «Ἐξαγόραν» τοῦ Ἰσοκράτους (Jahrbücher f. Klass. Philologie, Suppl.— Bd XXIII) εἶνε ἐλκυστικὴ ἀλλὰ νομίζω ὅτι ὁ ὑπαινιγμὸς ἀρμόζει ἐπίσης καλῶς, καὶ μάλιστα καλλίτερον, εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Θησέως ἐν τῇ «Ἐλένη» τοῦ Ἰσοκράτους. Εἰς τὸ ἀσφαιρέτον τοῦτο πλᾶσμα τοῦ καλλιπεοῦς ῥήτορος ἀντιείθησιν ὁ Πλάτων τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ θεωρητικῶς θεμελιωμένον ἰδιῶδες τοῦ Ἄρχοντος (τοῦ ὁποίου τὸ πραγματοποιήσιμον ἀκριβῶς ἐνταῦθα ἐντόνως ὑποστηρίζει), γράφον ὅχι πρὸς δόξαν καὶ ἔριν, ἀλλὰ τοῦ γνῶναι χάριν. Εἰς ἀπάντησιν ἐνδεχόμενον ὁ Ἰσοκράτης νὰ ἐδημοσίευσεν τὸν «Ἐξαγόραν» αὐτοῦ ὁ ὁποῖος ὡς πραγματοποιήσιν τοῦ ἰδεώδους τοῦ ἄρχοντος μᾶς παρουσιάζει ἄνδρα ζῶντα καὶ δὴ ἐκ τῶν συγχρόνων, κίμναι δὲ χρῆσιν—τοῦθ' ὅπερ εἶνε χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν μέθοδον τῆς ἐργασίας τοῦ ῥήτορος τούτου τοῦ αὐτοῦ τύπου τὸν ὁποῖον μετεχειρίσθη διὰ τὸν Θησέα ἐν τῇ «Ἐλένη».

κοινωνικῇ αὐτῆς μορφῇ — αἱ ὁποῖαι κατόπιν μεταφέρονται ἀπὸ τῆς κοινωνίας εἰς τὸ ἄτομον. Διὰ τὴν καταστήσῃ δυνατὴν τόσον τὴν γένεσιν τοῦ συστήματος τῶν ἀρετῶν ὅσον καὶ τὴν μεταφορὰν ταύτην, εἰσάγει ὁ Πλάτων τὴν ψυχολογικὴν περὶ «τῶν τριῶν μερῶν τῆς ψυχῆς» θεωρίαν τὴν ὁποῖαν εἶχεν ἤδη προβάλλει, χωρὶς ὁμοῦ καὶ τὴν θεμελιώσῃ αὐτὴν, ὁ «Φαίδρος» ἐν στενῇ συνοχῇ πρὸς τὴν ὑπερβατικὴν μορφήν τῆς περὶ τῶν Ἰδεῶν θεωρίας τὴν χαρακτηρίζουσάν τὸν διάλογον ἐκεῖνον. Χάριν δὲ τῆς δεούσης ἐξασφαλίσεως τῆς ψυχολογικῆς θεωρίας ἀναγκάζεται, προτρέχων, νὰ εἰσέλθῃ ἤδη ἐνταῦθα εἰς διαλεκτικὰς συζητήσεις. Εἶνε παράδοξος ἡ πλάνη ὅτι δῆθεν τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος τοῦ ἔργου δὲν πραγματεύεται περὶ τῆς θεωρίας τῶν Ἰδεῶν ἀφοῦ μάλιστα ἡ μέθοδος τῆς ψυχολογικῆς συναγωγῆς στηρίζεται ἐντελῶς ἐπ' αὐτῆς καὶ μάλιστα περίπου ἐν τῇ τελειωτικῇ μορφῇ τὴν ὁποῖαν ἔλαβεν αὕτη εἰς τὸν «Φαίδωνα».

Ἐνταῦθα ἄρα εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἔρευνα ἡμῶν.

1. Διαλεκτικὴ θεμελίωσις τῆς θεωρίας περὶ τῶν τριῶν μερῶν τῆς ψυχῆς (σελ. 436-441).

Εὐθὺς ἀμέσως ἡ διατύπωσις τῆς ἀρχῆς (436 B) : «εἶνε φανερόν ὅτι τὸ αὐτὸ ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ καὶ τῇ αὐτῇ σχέσει δὲν εἶνε δυνατόν ταυτοχρόνως νὰ ἐνεργῇ ἢ πάσχη ἀντίθετα», βασιίζεται ἐπὶ τῶν γνωστῶν εἰς ἡμᾶς μετ' ἀκριβείας «δικαστικῶν ἐγγράφων» ἐναντίον σοφιστικῶν ῥαδιουργιῶν ὠχυρωμένων πορισμάτων τοῦ «Φαίδωνος». Ἡ ἐννοια τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐξηγεῖται συντόμως καὶ στοιχειωδῶς ἐπὶ παραδειγμάτων (στροφὴ τῆς σφαιρας περὶ σταθερὸν ἄξονα) καὶ ἐξασφαλίζεται ἐναντίον παρεξηγήσεων. Ἐπιτηδες ὁμοῦ δὲν ἀναζητεῖται βαθυτέρα τις αἰτία· δὲν πρόκειται ἄρα πρὸς τὸ παρὸν νὰ θεωρηθῇ ἢ ἀπλῶς ὡς «προϋπόθεσις» (437 A) τὴν ὁποῖαν ἐν ἀνάγκῃ, δυνατόν νὰ ἀποσύρωμεν. Τοῦτο δεικνύει σαφῶς τὴν ἀνάγκην ὀριζικωτέρας θεμελιώσεως διὰ τὴν ὁποῖαν ὁμοῦ δὲν εἶνε ἐνταῦθα ὁ κατάλληλος τόπος.

Χάριν τῆς σκοπούμενης ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς θεωρεῖται ἀκόμη ἀναγκαία λεπτιὴ τις διάκρισις : Ἐπὶ συσχετικῶν ἐννοιῶν, ὡς μείζον-ἔλασσον, γνῶσις-ἀντικείμενον γνώσεως, ἰσχύει, ὅσον ἀφορᾷ τὰς πρὸς ἀλλήλας ἀνταποκρινομένας ἐκφράσεις ἐνὸς ἐκάστου τῶν ὄρων τῆς συσχετίσεως, ὁ νόμος ὅτι : ἐν ἡ περιπτώσει τὸ ὡς πρὸς τὴν μίαν ἐννοίαν λεγόμενον ἀφορᾷ ταύτην «κατ' ἑαυτὴν» ἀνεῦ ἐτέρου τινὸς καθορισμοῦ, ὀρεῖται, κατ' ἀνάγκην, καὶ τὸ τὴν ἄλλην ἀφορᾶν νὰ λεχθῇ ἀπεριοριστως· εἰάν ὁμοῦ τὸ περὶ τῆς μιᾶς ἐκ τῶν προκειμένων ἐννοιῶν λεγόμενον διατυποῖ ταύτην μετὰ περιοριστικοῦ τινος καθορισμοῦ, ὀρεῖται κατ' ἀνάγκην νὰ περιορισθῇ καὶ ἡ ἄλλη : π. χ. ὅπως τὸ «μείζον» (ἀπολύτως) ἀνταποκρίνεται εἰς τὸ «ἔλασσον» οὕτω καὶ τὸ «κατὰ τοσοῦτον μείζον» εἰς τὸ «κατὰ τοσοῦτον ἔλασσον». Οὕτω

πρὸς τὴν γνῶσιν «καθ' ἑαυτὴν» τ. ἔ. πρὸς τὴν ἔννοιαν αὐτῆς ἄνευ ἄλλου τινὸς καθορισμοῦ, ἀντιστοιχεῖ τὸ «ἀντικείμενον τῆς γνώσεως, καθ' ἑαυτὸ» (ὁμοίως ἄνευ ἄλλου καθορισμοῦ) πρὸς τὴν εἰδικήν, ἄρα ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν γνῶσιν, ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς εἰδικῆς φύσεως, ἀντιστοιχεῖ ἀναλόγως καθορισμένον εἰδικὸν ἀντικείμενον γνώσεως (438 C). Ἐπανειλημμένως δὲ διατυποῦται ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐντελῶς ἀφηρημένως ὡς ἐξῆς (438 B καὶ D): ἐπὶ δύο συσχετικῶν ἔννοιῶν ἀνταποκρίνεται πάντοτε ἡ καθαρὰ ἔννοια πρὸς τὴν καθαρὰν ἔννοιαν, ἡ δὲ ὅπωςδήποτε καθορισμένη πρὸς τὴν καθ' ὅμοιον τρόπον καθορισμένην.

Ἡ ψυχολογικὴ ἐφαρμογὴ ἔχει ὡς ἐξῆς: Ὁ διψῶν π. γ. ποθεῖ ὡς τοιοῦτος, ποτόν. Ἐὰν λοιπὸν λάβῃ χόραν ἀντίθετος τύσις ἐμποδίζουσα αὐτὸν τοῦ νὰ πῖν, θὰ πρέπει νὰ προέρχηται αὕτη ἀπὸ ἄλλο τι ἐν αὐτῷ ἢ ἀπὸ τὴν δίψαν· ὑπάρχουσιν ἄρα ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ δύο τινά: ἐν τῷ ἀήτῳ, καὶ ἐν τῷ συγκαταῳν, ἐμποδίζον αὐτὸν καὶ μάλιστα εἰς τρόπον ὥστε τὸ δεύτερον νὰ ἐπικρατῇ τοῦ πρώτου. Ἔχομεν οὖτω ἐν τῇ ψυχῇ τὰ δύο ταῦτα διάφορα θεμελιώδη εἶδη (εἶδος σημαίνει ἴσως ἐνταῦθα ἰδιότης): ἐπιθυμίαν καὶ νοῦν, εἰς τὰ ὅποια κατόπιν δι' ἀναλόγου ἀποδείξεως προστίθεται, ὡς τρίτον, ἡ ἐνεργὸς ὁρμὴ ὁ θυμὸς (ἴσως ἡ «ἐὐγενὴς ὁρμὴ»). Ἐν γένει ἡ λέξις «εἶδος» χρησιμοποιεῖται ἐνταῦθα διαρκῶς μὲ σημασίαν ἢ ὅποια ἀναφέρεται ἐξ ἴσου ἄλλοτε μὲν μᾶλλον εἰς τὸ περιεχόμενον ἄλλοτε δὲ μᾶλλον εἰς τὴν ἔκτασιν· τὸ πρῶτον π. γ. ἐν 437 B: ὁ δίκαιος ἄνθρωπος καὶ τὸ δίκαιον πολίτευμα δὲν διαφέρουσι καθόλου ὅσον ἀφορᾷ τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ ὑπαίγονται εἰς τὸ αὐτὸ «εἶδος»· τοῦναντίον ἐν 437 B, ἔχει ἡ λέξις τὴν ἔννοιαν τῆς ὑπαγωγῆς τῆς περιπτώσεως ὑπὸ τὸν κανόνα.

Ἐν γένει (ὡς ἐν 454 A) σαφῶς τονίζεται ὅτι ὁ αὐστηρὸς κατ' ἔννοιαν χωρισμὸς ἀποτελεῖ τὸ διακριτικὸν μεταξὺ τῆς διαλεκτικῆς καὶ τῆς ἔριστικῆς ἢ ἀντιλογικῆς μεθόδου (πρὸβλ. Θεαιτ. 164 C, 167 E, Μέν. 75 CD). Ἡ ἀφορμὴ διὰ τὴν μεθοδολογικὴν ταύτην διάκρισιν ἐδόθη πάλιν ὑπὸ ψυχολογικοῦ τινος ζητήματος. Ἡρώτησέ τις ἂν τὰ δύο γένη, τὸ ἄσθεν καὶ τὸ θῆλυ, ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἢ διάφορον φύσιν. Ἀνάγκη ἀκριβῶς νὰ διακρίνωμεν ἀπὸ ποίας ἀπόψεως ἐννοοῦμεν τὴν ταυτότητα ἢ διαφορὰν, «ποίου εἶδους ταυτότητα καὶ διαφορὰν τῆς φύσεως» ἔχομεν κατὰ νοῦν, καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν ἀποβλέποντες (ὅποια τις εἴνε ἢ κατεύθυνσις τῆς σειρᾶς τῶν ἐρωτημάτων) καθορίζομεν αὐτὴν (454 B, πρὸβλ. CD: δὲν πρόκειται περὶ ταυτότητος ἢ διαφορᾶς τῆς φύσεως καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν, ἀλλὰ περὶ ὁρισμένου τινος εἶδους ταυτότητος ἢ διαφορᾶς ἐκτεινομένου ἐπὶ ὁρισμένου τινος). Ἐριστικὸς τρόπος ἐνεργείας θὰ παρημιέλει τοιαύτας διακρίσεις καὶ εὐκόλως θὰ ἐπέφερε γενικὴν σύγχυσιν, ἐνῶ ὁ διαλεκτικῶς ἐργαζόμενος θὰ διακρίνει ἐνταῦθα, ὡς καὶ πάντοτε, αὐστηρῶς κατ' ἔννοιαν. Πανταχοῦ ἀναγνωρίζομεν ὄριμον διαλεκτικὴν, ἐφαρμοζομένην

ὅμως τυχούσης περιστάσεως, χωρὶς εἰδικῶς καὶ κεχωρισμένως νὰ ἀναπτύσσεται, διὰ τὸ ὅποιον, ὡς εἶπομεν, δὲν εἶνε ἐνταῦθα ὁ κατάλληλος τόπος. Μόνον ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ εἶνε δυνατόν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι δὲν περιλαμβάνεται ἐνταῦθα ἡ περὶ τῶν Ἰδεῶν θεωρία.

Ἀξιοσημείωτον εἶνε πολὺ προγενέστερόν τι χωρίον (402 ε.) διότι περιλαμβάνει λίαν σαφεῖς ἀπηχήσεις τῆς περὶ ἔρωτος θεωρίας τοῦ «Συμποσίου». Ἡ ψυχικὴ καὶ σωματικὴ ἀγωγή, τ. ἔ. μουσικὴ καὶ γυμναστικὴ, στηρίζονται ἐκεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπὶ τῆς γνώσεως τῶν ἀπανταχοῦ ἀναφαινομένων θεληματικῶν εἰδῶν τῆς ἀρετῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπὶ τῆς αἰσθητῆς αὐτῶν παραστάσεως ἐν ἀναλόγῳ εὐγενεῖ σωματικῇ διαμορφώσει ἡ ὁποία ἔχει πρὸς ἐκείνας τὴν αὐτὴν σχέσιν τὴν ὁποίαν καὶ τὰ σημεῖα γραφῆς πρὸς τοὺς ἰθιόγγους. Πάντα ταῦτα ἀνήκουσι μίᾳ «τέχνῃ» (ἐπιστήμῃ) ἡ ὁποία τελειωτικῶς «φέρει εἰς τὸ τέλος ὅπου ὀφείλει νὰ φέρῃ», τοῦτέστιν εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ ἔρωτος τοῦ ὁραίου. Ἐνταῦθα βλέπομεν σαφῶς τὰς δύο κατωτέρας βαθμίδας τῆς περὶ ἔρωτος θεωρίας τοῦ «Συμποσίου» περιοριζόμενας, εἶνε ἀληθῆς, εἰς τὴν ἀποψιν τῆς ἀγωγῆς τοῦ ἀτόμου ὅπως ἀπῆται τοῦτο ἡ σειρά τῶν ἰδεῶν τοῦ χωρίου. Τὰς δύο ἀνωτέρας βαθμίδας, τὰς ἐπιστήμας τ. ἔ. καὶ τὴν διαλεκτικὴν, ἐπιφυλάσσει ὁ Πλάτων, συμφῶνως πρὸς τὸ προδιαγεγραμμένον σχέδιον τοῦ ὅλου ἔργου, διὰ τὸ ἐπόμενον τμήμα. Πητῶς ἐν 503 Ε ἀναφέρεται ὅτι ἐξ ἐπίτηδες ἀφέθη τοῦτο προηγουμένως κατὰ μέρος, ἀδιστακτικῶς δὲ δικαιούμεθα νὰ πιστεύσωμεν τὸν συγγραφέα ὡς ἐκ τῆς σαφοῦς ἐν τῷ «Συμποσίῳ» προκειμένης συνενώσεως καὶ τῶν τεσσάρων βαθμίδων.

Οἱ εἰς τὴν Ἰδέαν ἀναφερόμενοι οὗτοι ὑπαινιγμοὶ εἶνε τοσούτῳ μᾶλλον ἀξιοσημεῖωτοι ὅσον, κατὰ τὰ ἄλλα, εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς «Πολιτείας» σχεδὸν τεχνιτῶς διατηρεῖται ἡ θεωρία τῆς «ἀληθοῦς δόξης» κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν γνώσιν (413 Α, 430 Β, 431 C, κ. ἄ.) ἐνῶ τοῦναντίον τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ τρίτου μέρους εἶνε νὰ χαράξῃ γραμμὴν ἀκριβοῦς διαιρέσεως μεταξὺ γνώσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀπλῆς ἔστω καὶ «ἀληθοῦς δόξης» ἀφ' ἑτέρου, ἀποκρῦβον ὡς μὴ φιλοσοφικὸν τὸ νὰ σταματήσῃ τις εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὑφούται κατὰ μίαν ἀκόμη βαθμίδα ἡ ἔρευνα διὰ νὰ δυνηθῇ οὕτω νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς πλήρους βεβαιότητος ἐπιστημονικῆς θεμελιώσεως.

2. Ἀπ' εὐθείας εἰσαγωγή τῆς περὶ τῶν Ἰδεῶν θεωρίας (σελ. 475—486).

Καὶ ἐνταῦθα, ὡς καὶ κατὰ τὰς πρώτας ἐρεῦνας τοῦ «Φαίδωνος», δὲν ἀπέφυγεν ὁ Πλάτων νὰ παραδεχθῇ κατὰ πρῶτον τὴν ἀπλῆν, ἀπότομον ἀντίθεσιν μεταξὺ Ἰδέας καὶ φαινομένου.

Δὲν ὑπάρχει σωτηρία διὰ τὰς πολιτείας ἐνδόσῳ φιλοσοφία καὶ

ἐξουσία δὲν εἶνε συνηνωμένοι εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Ἴδου ἡ ἰδέα ἡ ὁποία ἐγκαινίζει νέον, ὑψηλότερον τρόπον ἐρεῦνης. Ἐρωτᾶται: ποῖος εἶνε φιλόσοφος; Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐπιζητεῖ σοφίαν ἢ ἐπιστήμην· ὄχι βεβαίως ὁ ἐπιζητῶν τὴν μίαν καὶ ὄχι τὴν ἄλλην ἐπιστήμην, ἀλλ' ὁ ἐπιζητῶν πᾶσαν ἐν γένει ἐπιστήμην (475 C. πρὸβλ. 486 A), ἐκ ἑνὸς τὸν ὁποῖον ἡ ἐρευνα τοῦ σύμπαντος χρόνου καὶ ὅλων τῶν ὄντων συνεχῶς ἀνυψοῖ ὑπεράνω παντὸς εἶδους μικρολογιῶν (πρὸβλ. Θεαιτ. 173 E, ὁμοίως καὶ τὴν ἀφθονον φιλοσοφίαν εἰς τὸ «Συμπόσιον» 210 D), ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν περιρρονεῖ κανὲν ἀντικείμενον μαθήσεως ἀλλ' εἶνε ἀκόρεστος εἰς τὸ νὰ μαθηθῆναι, πρὸ πάντων ὅμως εἶνε ἱκανὸς νὰ ἐρευνήσῃ λογικῶς καὶ ἔχει πρὸς τοῦτο κλίσιν (475 CD)· μετ' ἄλλας λέξεις ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἄλλους φιλοθεάμονας, ποθεῖ νὰ ἴδῃ τὴν ἀλήθειαν. «Ἀλήθεια» ὅμως σημαίνει τὴν ἐννοίαν τῆς ὁποίας ἡ φύσις ἐπεξηγεῖται διὰ τῶν παλαιῶν, δυνάμεθα σχεδὸν νὰ εἴπωμεν σχολικῶν, παραδειγμάτων τοῦ ὄραίου, τοῦ δικαίου, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῶν ἀντιθέτων αὐτῶν.

Ἐν ἕκαστον τούτων εἶνε καθ' ἑαυτὸ ἐν' ἐπειδὴ ὅμως ἐμφανίζεται ἠνωμένον πρὸς πράξεις ἢ ὕλικὰ ἀντικείμενα ἢ καὶ πρὸς ἄλλας ἐννοίας, παρουσιάζεται, ὡς ἐκ τῶν φαινομένων τούτων, ὡς πολλαπλοῦν. Ἀνάγκη ἄρα σαφῶς νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι εὐχαριστοῦνται ἀπλῶς εἰς τὸ πολύμορφον τοῦτο τῶν φαινομένων, π. γ. τοῦ ὄραίου, ἐνῶ ὁ νοῦς αὐτῶν εἶνε ἀνίκανος νὰ ἴδῃ καὶ νὰ ἀγαπήσῃ τὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ ὄραίου, καὶ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι εἶνε εἰς θέσιν νὰ πλησιάζωσιν αὐτὸ τὸ ὄραϊον καὶ νὰ τὸ παρατηρήσωσι καθ' ἑαυτὸ. Ὅποιος δὲ, παραδέχεται μὲν ὄραϊα ἀντικείμενα, αὐτὸ ὅμως τὸ ὄραϊον οὔτε παραδέχεται οὔτε εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἀκολουθήσῃ εἰς τίς θέλη νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν γνῶσιν αὐτοῦ, οὗτος ζῆ ὡς ἐν ὄναίρω. Ὅποιος, τοῦναντίον, ἀναγνωρίζει τὸ ὄραϊον ὡς τι καθ' ἑαυτὸ, ὁποῖος δύναται νὰ ἐννοῖ ὅσον τοῦτο ὅσον καὶ τὰ τοῦτου μετέχοντα, αὐστηρῶς ὅμως διακρίνων τὸ ἐν τοῦ ἑτέρου (476 D), οὗτος μόνος γρηγορεῖ. Μόνον οὗτος ἔχει γνῶσιν (*γνώμην*), ἐκεῖνος ἔχει μόνον παρίστασιν ἢ δοξασίαν (*δόξαν*)· βεβαίως ὁ τελευταῖος θὰ ἀρνηθῆ νὰ τὸ παραδεχθῆ, ἀλλὰ δύναται διὰ πειστικωτάτης ἀποδείξεως νὰ ἐξαναγκασθῆ εἰς τοῦτο.

Ἡ ἀπόδειξις στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀναγκαίας ἀμοιβαίας σχέσεως τῆς γνώσεως καὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς γνώσεως. Ὁ γινώσκων γινώσκει κἄτι καὶ μάλιστα κἄτι τὸ ὁποῖον εἶνε. Ὅ,τι ὅμως τελείως (ἀπολύτως, ἄνευ περιορισμοῦ) ὑπάρχει εἶνε ἐπίσης ἀντικείμενον ὁμοίως τελείως γνώσεως· ὅ,τι δὲ κατ' οὐδένα τρόπον ὑπάρχει, τοῦτο, κατ' ἀνάγκην κατ' οὐδένα τρόπον ἐπίσης θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ γνωσθῆ. Ἐάν ὅμως ὑπάρχει τι τὸ ὁποῖον ἀπὸ ὄραισμένης μὲν ἀπόψεως εἶνε, ἀπὸ ἀφαισμένης δὲ ἀπόψεως δὲν εἶνε, κείμενον ἄρα ἐν τῷ μέσῳ μεταξὺ καθήκοντος εἶναι καὶ τελείου μὴ—εἶναι, τότε ἀνάγκη νὰ ἀντιστοιχῆ πρὸς αὐτὸ μέσον

τι μεταξὺ καθαρῆς γνώσεως καὶ τελείας ἀγνοίας. Τὸ τοιοῦτον ἀποκαλεῖται παρὰστασις ἢ *δόξα* ἢ ὁποῖα κατὰ ταῦτα εἶνε διάφορόν τι τῆς γνώσεως (477 B). Μετὰ τοῦτο καθορίζεται λεπτομερῶς ἡ ἔννοια τῆς *δυνάμεως* πρὸς καθορισμὸν αὐτῆς δύνεται νὰ χρησιμεύσῃ μόνον ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ἢ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας αὐτῆς, εἰς τρόπον ὥστε δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ δύναμις εἶνε ἡ αὐτὴ ὅταν ἀναφέρεται εἰς τὸ αὐτὸ ἢ ὅταν ἐνεργεῖ τὸ αὐτό, διάφορος δὲ ὅταν τὸ πρᾶγμα ἔχει διαφόρως. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ «γένος» ἢ «εἶδος» ὑπάρχει τόσον ἡ γνώσις ὅσον καὶ ἡ *δόξα* αἱ ὁποῖαι ὅμως πάντως πρόειπεν νὰ διαφέρωσιν ἀλλήλων ἀφοῦ ἐκεῖνη μὲν εἶνε ἀλάνθαστος αὕτη δὲ δύναται νὰ σφάλῃ (477 E). Ἐνάγκη ἄρα νὰ διαφέρωσιν κατὰ τοῦτο ὅτι ἀναφέρονται εἰς διάφορόν τι καὶ ἔχουσι διάφορον δύναμιν: διότι ἡ γνώσις ἀναφέρεται εἰς τὸ εἶναι διὰ τὴν μάθη ὁποῖον τι εἶνε τοῦτο, ἐνῶ ἡ *δόξα* ἐνάγκη νὰ ἀναφέρεται εἰς τι διάφορον τούτου, ἄρα τὸ ἀντικείμενον τῆς *δόξης* (τὸ *δοξαστόν*) ἐνάγκη νὰ εἶνε διάφορον τοῦ ἀντικειμένου τῆς γνώσεως (τοῦ *γνωστοῦ*, 478 A B). Ἐτέρου ὅμως ἀντικείμενον τῆς *δόξης* δὲν εἶνε τὸ (ἀπολύτως) Μὴ—ὄν, εἰς τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ ἡ ἀγνοία, ἀλλ' ἐκεῖνο περὶ τοῦ ὁποίου ἐλέχθη ἤδη ὅτι τρόπον τινὰ εἶνε καὶ δὲν εἶνε, ὅτι κεῖται ἐν τῷ μέσῳ μεταξὺ τοῦ καθαρῶ. εἶναι καὶ τοῦ τελείως Μὴ—εἶναι. Τὶ δὲ εἶνε τοῦτο; Ἐὰς μᾶς δώσῃ τὴν ἀπάντησιν ὁ ἀριστος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν παραδέχεται ὅτι ὑπάρχει «αὐτὸ τὸ ὄραϊον», ἢ Ἰδέα αὐτῆς τῆς ὄραιότητος ἢ ὁποῖα διατηρεῖται πάντοτε ὁμοία ἑαυτῇ (τὸ αὐτὸ διακριτικὸν γνώρισμα τῆς Ἰδέας τοῦ γνωρίζομεν ἰδίως ἐκ τοῦ «Φαίδωνος» 479 E, 484 B), ὁ ὁποῖος παραδέχεται μὲν τὰ πολλὰ ὄραϊα ἀντικείμενα ἀλλὰ δὲν θέλει νὰ ἀνεχθῆ ὅταν τι ὑποστηρίξῃ ὅτι τὸ ὄραϊον εἶνε ἓν, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὰ λοιπά. Ὑπάρχει ἄρα γε κανὲν ἐκ τῶν πολλῶν ὄραϊων, δικαίων κτλ., ἀντικειμένων τὸ ὁποῖον νὰ μὴ παρουσιάζηται καὶ ὡς αἰσχροῦ, ἀδίκου κτλ.; Τὸ διπλοῦν δὲν φαίνεται ἐξ ἴσου διπλοῦν ὅσον καὶ ἡμῖς; τὸ μέγα καὶ μικρόν, τὸ βαρὺ καὶ ἑλαφρὸν δὲν φαίνονται ἐξ ἴσου τοῦτο ὅσον καὶ τὸ ἀντίθετον; εἶνε ἄρα ἢ δὲν εἶνε ἕκαστον ἐκ τῶν πολλῶν ὅτι ἀκριβῶς περὶ αὐτοῦ λέγομεν ὅτι εἶνε; Δὲν ἔχει ἄρα τὸ πρᾶγμα μᾶλλον ὡς ἐξῆς: ὅτι τ. ἔ. δὲν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν οὔτε ὅτι εἶνε, οὔτε ὅτι δὲν εἶνε, οὔτε ἀμρότερα, οὔτε οὐδὲν ἐκ τῶν δύο (479 C); Τὸ πᾶν μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν λέξεων (*παγίως νοῆσαι*, Θεαιτ. 157 A) μᾶς ἐνθυμίζει τὸν «Θεαίτητον» καὶ τὴν ἐκεῖ περιγραφὴν τῆς ἀκρας σχετικότητος. Καὶ οὕτω ἀπεδείχθησαν τὰ θέματα.

Ἡ βᾶσις ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἐνταῦθα ἡ ἔρευνα εἶνε ἀναντιρρήτως ἡ τοῦ «Θεαίτητου» καὶ ἡ τῶν πρώτων μερῶν τοῦ «Φαίδωνος». Ἐν ἀποτόμῳ, ἀσυμβιβῆστα ἀντιθέσει ἴστανται ἀντιμέτωποι ἀλλήλων τὸ ἐκαθάρον ἀπολύτως ἀναλλοίωτον εἶναι τῆς Ἰδέας (ἐπανειλημμένως δίδεται ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος, 479 A, 486 D), καὶ τὸ διαρκῶς μεταβαλλόμενον

«πάσας τὰς μορφὰς προσλαμβάνον», ψευδο-Εἶναι τῶν φαινομένων· ἐκεῖνοι τὸ Εἶναι τὸ ὁποῖον εἶναι, τοῦτο «τὸ διαρκῶς τῆδε κἀκεῖσε φερόμενον ὑπὸ τῆς γενέσεως καὶ τῆς φθορᾶς» (485 B)· τὴν ἀντίθεσιν δὲ ταύτην καὶ ὅλον τὸ ἀπότομον τοῦ χαρακτήρος αὐτῆς διατηροῦσι καὶ αἱ κατοπιν, μᾶλλον εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν πρακτικῶν συνεπειῶν τῆς θεμελιώδους θέσεως, εἰσερχόμενα ἔρευναί.

Τελείως θεωρητικὴν τροπὴν προσλαμβάνει ἡ συζήτησις μόνον ἀπὸ τῆς σελ. 502 ὅπου ἐκτίθεται τὸ λεπτομερὲς πρόγραμμα τῆς ἀγωγῆς τῶν προοριζομένων νὰ κυβερνήσωσι. Ἀνάγκη ἤδη νὰ ἐρευνήσωμεν μὴ τυχὸν ἐνταῦθα ὑπερνικᾶται τὸ μονομερὲς τῆς ἀπλῆς ἀντιθέσεως τῆς Ἰδέας πρὸς τὸ φαινόμενον, καὶ φέρεται εἰς φῶς ἡ ἀληθῆς σημασία τῆς Ἰδέας ὡς μεθόδου πρὸς θεμελίωσιν τῆς ἐπιστήμης. Ἡ μεγάλη αὕτη ἐκθεσις διαιρεῖται ἐξωτερικῶς εἰς δύο συνεχόμενας σειρὰς ἀποδείξεων ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν πρώτη (503 ε.) ἐξετάζει κατὰ πρότερον λόγον τὸ τέρμα, τοῦτέστιν τὴν Ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ, γενικῶς μόνον περιγράφουσα τὴν πρὸς αὐτὸ φέρουσαν ὁδόν, ἐνῶ ἡ δευτέρα (521 ε.) ἀσχολεῖται μᾶλλον περὶ τὰ καθ' ἕκαστον βήματα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, μόνον δ' ἐν τέλει ῥίπτει σύντομον βλέμμα ἐπὶ τοῦ τέρατος. Τὴν διπλὴν ταύτην πορείαν ἐξέλεξεν ὁ Πλάτων προφανῶς μόνον ὡς ἐκ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς δυσχερείας τοῦ ζητήματος· πραγματικὴ διαφορὰ ἡ ὁποία νὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ θεωρηθῆ ὡς νέα τις διαφορὰ μεταξὺ τῶν σταδίων τῆς ἐρεῖνης δὲν ὑπάρχει. Ἐν πάσῃ περιπτώσει δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ πρώτη συζήτησις διεξάγεται μᾶλλον ἐν παραβολαῖς καίτοι οὐδόλως παραλείπει ὁ Πλάτων νὰ ὑποδείξῃ ἀμέσως τὴν πραγματικὴν ἔννοιαν τῶν ἀφειδῶς χρησιμοποιουμένων ὑπερβολικῶν μεταφορῶν· ἐνῶ ἡ δευτέρα συζήτησις, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, τηρεῖ αὐστηρὸν ἐπιστημονικὸν ὕψος ὅχι μόνον κατὰ τὸ περιεχόμενον ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν ἐξωτερικὸν τύπον τῆς περιγραφῆς.

3 Ἡ Ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ (σελ. 502—518)

Οἱ μέλλοντες νὰ κυβερνήσωσιν ἀνάγκη νὰ ἀσκηθῶσιν εἰς πολλὰς ἐπιστήμας διὰ νὰ καταστῆ βέβαιον εἶναι ἐπίσης ἱκανοὶ καὶ διὰ τὰς «μεγίστας (ὑψίστας) ἐπιστήμας» (503 E). Ἐπειτα ἀντὶ τοῦ ἀορίστου πληθυντικοῦ τίθεται ὁ ἐνικός: ἡ μεγίστη ἐπιστήμη (504 D), ἀποκαθισταμένης οὕτω τελείας τῆς ἀντιστοιχίας πρὸς τὰ δύο ἀνώτερα στάδια τῆς ἀγωγῆς τοῦ «Συμποσίου».

Εἰς τὸ ὅμως συνίσταται ἡ ὑψίστη αὕτη ἐπιστήμη δὲν πρόκειται ἀπλῶς νὰ σκιαγραφηθῆ ἀλλὰ νὰ ἐκτεθῆ ἐν λεπτομερεστάτῃ περιγραφῇ διότι τὸ ὑψιστον ἀντικείμενον ἀπαιτεῖ καὶ τὴν ὑψίστην ἀκρίβειαν (504 D) E). Τὸ δὲ ὑψιστον τοῦτο ἀντικείμενον εἶνε ἡ Ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ (505 A).

Ἴσως φανῆ παράδοξον ὅτι τοῦτο χαρακτηρίζεται ὡς τὸ ὑπέρτατον.

πολλάκις ἠκούσαμεν ἐνῶ οὐδέποτε μέχρι τοῦδε ἐγένετο λόγος περὶ τῆς Ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ ὑπ' αὐτὸ τὸ ὄνομα. Τοῦτο ὅμως ἐπιβεβαιοῖ μίαν ἀκόμη φορὰν τὸ πολλάκις ὑφ' ἡμῶν λεχθέν : ὅτι διὰ τὸν Πλάτωνα ἡ Ἰδέα δὲν σημαίνει τι μακρὰν κείμενον, εἰς τὰ βάθη κεκρυμμένον. Ἀρκούντως σαφῶς εἶδομεν εἰς τὸν «Λάχητα», «Χαρμίδην», «Μένωνα», «Γοργίαν» καὶ «Εὐθύδημον» τὴν ἐννοίαν τοῦ ἀγαθοῦ διατυπωμένην ὡς τὴν ὑψίστην τῶν ἐννοιῶν τοῦ κύκλου τῆς ἠθικῆς, ὑπερακοντίζουσαν (περὶ τοῦ ὁποίου καὶ κυρίως πρόκειται ἐνταῦθα) καὶ αὐτὰς τὰς ἐννοίας τῶν κατ' ἰδίαν ἀρετῶν. Ἀπεδείχθη δὲ ἤδη ὅτι εἴαν κατὰ τὸν Σωκράτην ἡ μόνη σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἡ γνῶσις, τοῦτο κατὰ τελευταῖον λόγον, περὶ μίας μόνον γνώσεως δύναται νὰ ἰσχύη : περὶ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ (ἰδίως εἰς τὸν «Χαρμίδην» ἰδ. ἀν. σελ. 25· ἐντελῶς ὁμοίως καὶ ἐνταῦθα 505 A B). Τὸ αὐτὸ ὑπεδήλουν καὶ αἱ σκέψεις αἱ ὁποῖαι προπαρασκευάζον τὴν περὶ ἔρωτος θεωρίαν τῆς Διοτίμας. Ἐὰν δὲ ἀντὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἐτέθη τὸ ὡραῖον, σαφῶς οὐχ ἥττον κατηννοήσαμεν κατὰ πόσον τοῦτο ἀντεπροσώπευεν ἐκεῖ καὶ τὸ ἀγαθόν. Εἰς τὴν «Πολιτείαν», τέλος, ὄχι μόνον κατὰ τὴν προηγουμένην ἔρευναν ἐγένετο χρῆσις τοῦ ὡραίου ὡς τοῦ κυριωτέρου ἀντιπροσώπου τῆς ἐν γένει Ἰδέας καὶ ἀνεπολήθη εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν ἡ «θεωρία τοῦ ἔρωτος : τοῦ ὡραίου», ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἀκόμη, ὅπου ἀπ' εὐθείας πρόκειται νὰ γίνῃ λόγος περὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἀπαντῶνται, τοῦλάχιστον ἐν ἀρχῇ (505 B), ἀμρότεραι αἱ ὀνομασίαι στενώτατα συνδεδεμέναι κατὰ τὸν τόσον συνήθη εἰς τοὺς Ἕλληνας τρόπον.

Κατὰ πρῶτον ἐξετάζονται συντόμως αἱ ἐν γένει διαδεδομέναι γνώμαι περὶ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ἐνταῦθα ἐπίσης εὐρισκόμεθα ἐν ἀρχῇ ἐπὶ γνωστοῦ ἐδάφους. Οἱ μὲν διδάσκουσιν ὅτι τὸ ἀγαθὸν εἶνε ἡ ἡδονή, ἄλλοι ὅτι εἶνε ἡ σωφροσύνη ἢ συνείδησις (φρόνησις) ἢ ὁποῖα κατόπιν ἐν 506 B ἀποκαλεῖται καὶ ἐπιστήμη. Τὴν δευτέραν γνώμην ἐντονώτατα ὑποστηρίζει ἀκόμη καὶ ὁ «Φαίδων» (69 A), ἀνταποκρίνεται δὲ αὕτη τελείως πρὸς τὴν πρώτην σειρὰν συγγραμμάτων (ὡς ἀναμνησθῶμεν τοῦ Πρωτ. 345 B, 352 C. Μεν. 88 C, κ. ἄ.) ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν «Φαίδρον» ἀκόμη (ἰδ. ἀν. σελ. 76, 80). Τὴν πεποιθήσιν ταύτην ἀναντιρρήτως δὲν θέλει νὰ ἀπαρνηθῇ νῦν ὁ Πλάτων. Ἀλλὰ ὁποῖα τις φρόνησις εἶνε τὸ ἀγαθόν; τίνος ἢ συνείδησις; Φανερὸν ὅτι τοῦ ἀγαθοῦ τοῦτο ὅμως εἶνε φαῦλος κύκλος (505 B C). Βαρουσήμαντος κριτικῆ τοῦ μονομεροῦς χαρακτῆρος τῆς σωκρατικῆς θεωρίας τῆς ταυτίσεως τῆς ἀρετῆς πρὸς τὴν γνῶσιν, τῆς ὁποίας τὴν ἀνεπάρκειαν εἶχεν ἤδη κατ' οὐσίαν ἐκφράσει ὁ «Χαρμίδης» (174B C).

Ἀφ' ἐτέρου ἡ ἡδονὴ δὲν δύναται νὰ εἶνε τὸ ἀγαθόν καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι ὑπάρχουσι καὶ κακαὶ ἡδοναί· ἦτο δὲ τοῦτο ἐν ἑκ τῶν κυρίων ἐπιχειρημάτων διὰ τῶν ὁποίων ἐν τῇ λεπτομερεῖ ἀποδείξει τοῦ «Γοργία» (494—499) ἀντεκρούσθη ἡ ταύτισις τοῦ ἀγαθοῦ πρὸς τὴν ἡδονήν. Ἡ ἀπλῶς ἐν παρόδῳ μνεία τούτου ἐνταῦθα ἐν τῇ «Πολιτείᾳ» ἐξηγεῖται

ἀκριβῶς ἐκ τοῦ ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται μόνον νὰ υπομνησθῆ ἡμῖν τὸ πρὸ πολλοῦ γνωστὸν. Ὅμοίως καὶ ἡ μετὰ ταῦτα ἐκφερομένη γνώμη : ὅτι τὸ ἀγαθὸν εἶνε ἐκεῖνο χάριν τοῦ ὁποῖου «πᾶσα ψυχὴ» πράττει τὸ πᾶν, προα-
σθανομένη ὅτι ὑπάρχει τοιοῦτον τι, καίτοι εἰς τὸ σκότος ἀναζητοῦσα τι εἶνε τοῦτο, σκοπεῖ προφανῶς νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν μνήμην μας πρὸ πολ-
λοῦ ἀποδειχθέντα (ιδ. ἰδίως Γογγ. 468 B, 499 E, Σομ. 205—206). Ποῖον ὅμως εἶνε τὸ περιεχόμενον τῆς Ἰδέας ταύτης οὐδαμοῦ μέχρι τοῦδε εἶχεν ἐπαρκῶς ἀναπτυχθῆ. Ἀπροκαλύπτως ὁμοιοῦται ὁ Πλάτων ὅτι μέχρι τοῦδε δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀπάντησιν ἱκανοποιοῦ-
σαν αὐτὸν (506 B C). Καὶ τώρα ἀκόμη ἀμφιβάλλει ἂν θὰ κατορθώσῃ νὰ εἴπῃ ἅπ' εὐθείας κί εἶνε «αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν» πάντως ὅμως νομίζει ὅτι εἶνε εἰς θέσιν νὰ εἴπῃ ὅποιος τις εἶνε ὁ τὸ περισσότερον πρὸς αὐτὸν ὁμοιάζων βλαστὸς αὐτοῦ ἀλλ' ὑπόσχεται πάντως νὰ πληρώσῃ εἰς ἄρτιον νόμισμα τὴν εἰς λογαριασμὸν ταύτην καταβολὴν (507 συμπ.)

Πάλιν ὁρμῶνται ἀπὸ τοῦ πρὸ πολλοῦ γνωστοῦ, τοσαύτως ἤδη ἐξετα-
σθέντος : διακρίνομεν βεβαίως, λέγει, τὰ πολλὰ ὄραϊα, ἀγαθὰ κτλ., ἀντι-
κειμένα καὶ τὸ ὄραϊον, τὸ ἀγαθὸν καθ' ἑαυτό· γενικῶς λοιπὸν ὅτι πρῶ-
τερον ἐθέτομεν ὡς πολλὰ θέτομεν ἔπειτα πάλιν ὡς μίαν μόνην Ἰ-
δέαν καὶ ἀποκλινοῦμεν αὐτὸ «ὅ ἐστὶν ἕκαστον» (507 B, ἰδίως ὁμοιάζει
τοῦτο πρὸς τὴν διατύπωσιν εἰς τὴν «Φαίδωνα»). Ἐκεῖνα εἶνε ὄρατά, μὴ
νοητά, ταῦτα τοῦναντίον, τ. ἔ. αἱ Ἰδέαι, εἶνε νοητά, μὴ ὄρατά. Ἰδὴ ὅμως
ἐν τῷ κόσμῳ τῶν αἰσθησέων ἀπαιτεῖται, διὰ τὸ δυνατόν, ἡ τὴν δύναμιν,
τοῦ ὄραν (ἐκ μέρους τοῦ ὑποκειμένου) καὶ τοῦ ὄρασθαι (ἐκ μέρους τοῦ ἀν-
τικειμένου), νὰ συντρέξῃ καὶ τρίτον τι ἵνα πρῶτα ἐκεῖνο μὲν ἴδῃ τοῦτο
δὲ καταστῆ ὄρατὸν : τ. ἔ. τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον πηγάζει ἐκ τοῦ ἡλίου ἐξ οὗ
ἀπορρέει τόσον αἴτη ὅσον καὶ ἐκεῖνη ἡ δύναμις, ἡ ὁποῖος εἶνε ὁ αἴτιος
αὐτῆς (508 B). Τοῦτο ἄρα εἶνε ὁ βλαστὸς τὸν ὁποῖον ἐγέννησε τὸ ἀγαθὸν
καθ' ὁμοίωμα ἑαυτοῦ· ἀκριβῶς δὲ οὔτω ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ εἰς τὸν νοη-
τὸν κόσμον μεταξὺ αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ νοῦντος καὶ νοουμέ-
νου. Ὄταν ἡ ψυχὴ (τὸ συναιδὸς) στρέφῃ τὸ βλέμμα πρὸς τὴν ἀλήθειαν
καὶ πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶνε (ὡς τὸ οἶανει ὑπὸ τοῦ ἡλίου τοῦ ἀγαθοῦ
φωτιζόμενον) τότε νοεῖ, γινώσκει καὶ εἶνε λογική· ἐὰν ὅμως στρέφεται
πρὸς τὸ ἀναμνημιγμένον μετὰ σκότους, πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον γίνεταί καὶ
παρέχεται, εἶνε ἐπιδεκτικὴ μόνον σκοτεινῶν παραστάσεων, μεταβάλλει
διαρκῶς τὴν ἑαυτῆς γνῶμην καὶ φαίνεται ὡς νὰ μὴ εἴχε λογικόν. Τοῦτο
ἄρα τὸ προσδίδον εἰς μὲν τὸ ἀντικείμενον τῆς γνώσεως τὴν ἀλήθειαν,
εἰς δὲ τὸ ὑποκείμενον τὴν δύναμιν τῆς γνώσεως, τὸ περιέχον τὴν αἰτίαν
ἀμφοτέρων τῆς τε γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας, τοῦτο καὶ οὐδὲν ἄλλο εἶνε
ἡ Ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐὰν λοιπὸν γνῶσις καὶ ἀλήθεια εἶνε καὶ τὰ δῖα ὄ-
ραϊον τι, ἀνάγκη ἐκείνη νὰ ὑπερτερῆ τούτων κατὰ τὸ κάλλος (509) Ἀ. ἀξιο-
σημείωτον ὅτι καὶ ἐνταῦθα τὸ ἀγαθὸν τίθεται εἰς ἴσην μοῖραν πρὸς

τὸ ἀνώτατον ὦραϊον. Ὅπως δὲ τὸ ὄραϊν καὶ τὸ ὄρατὸν ἔχουσι μὲν σχέσιν πρὸς τὸν ἥλιον δὲν εἶνε ὁμῶς αὐτὸς ὁ ἥλιος, οὕτω εἶνε μὲν δυνατὸν νὰ θεωρηθῶσι γνῶσις καὶ ἀλήθεια ὡς ἀνήκουσαι εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος μὲ τὸ ἀγαθόν, ὑπεράνω ὁμῶς ἀμφοτέρων εὐρίσκεται αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ ἀγαθόν. Ὅπως δὲ ὁ ἥλιος εἶνε ἡ αἰτία ὄχι μόνον τοῦ νὰ εἶνε τι ὄρατὸν ἀλλὰ καὶ τοῦ γίγνεσθαι καὶ τῆς αὐξήσεως καὶ τροφῆς τοῦ ὄρατοῦ, χωρὶς αὐτὸς οὕτως νὰ εἶνε τὸ γίγνεσθαι, οὕτω καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀνάγκη νὰ εἶνε αἰτία ὄχι μόνον τοῦ νὰ γίνῃ ἐπιδεκτικὸν γνώσεως τὸ ἀντικείμενον τῆς γνώσεως ἀλλὰ καὶ τοῦ εἶναι αὐτοῦ, χωρὶς αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ νὰ εἶνε τὸ εἶναι ἀλλὰ τί ὑπὲρ τὸ εἶναι «πρεσβεῖα καὶ δυνάμει» (κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ εἰς τὸ ἀρχέγονον τῆς ὑπάρξεως). Ὁ συνομιλητὴς ἀπορεῖ καὶ ἐξίσταται διὰ τὴν «ἠδαιμονίαν» ὑπερβολὴν (509 B).

Καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἔχομεν ἐνταῦθα διαφόρους λόγους νὰ ἀπορήσωμεν. Πάντοτε μέχρι τοῦδε ὡς τὸ ἀντικείμενον τῆς καθαρᾶς διανοήσεως ἐθεωρεῖτο τὸ καθαρὸν εἶναι· εἰς τὸν «Φαῖδρον» ἦτο τοῦτο τὸ «ἀληθῶς» ὄν, κυρίως : «τῶντι ὄν», ἢ μὲ ἀκόμη μεγαλειτέραν συσσώρευσιν τῶν ἐπιθέτων· «ὃ ἐστὶ τῶντι ὄν»· εἰς τὸ «Συμπόσιον» ὑπεράνω πάσης ἐπιστημονικῆς ἀρχῆς καὶ πάσης ἐπιστήμης ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἦτο τὸ αἰωνίως «αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μετ' ἑαυτοῦ ὄν». Εἶνε ἀληθὲς ὅτι εἰς τὸν «Φαῖδωνα» εἶχεν ἤδη τελειωτικῶς θεμελιωθῆ ὅλον τὸ εἶναι ἐπὶ τῶν βάσεων τῆς διανοήσεως, ἐνταῦθα ὁμῶς πρόκειται νὰ φαντασθῶμεν κάτι ὑπεράνω καὶ τῶν δύο, τῆς τε διανοήσεως καὶ τοῦ νοητοῦ εἶναι.

Ἀλλὰ πάλιν, μῶλα ταῦτα, εὐρίσκεται τοῦτο ἐντὸς τοῦ κύκλου, ἐντὸς τοῦ εἶδους τοῦ νοητοῦ (ἐν τῷ νοητῷ τόπῳ 508 C, 509 D πρὸς τὸν ὁποῖον παρεβάλομεν ἤδη τὸν ὑπερουράνιον τόπον τοῦ «Φαίδρου» ἀνσελ. 79). Εἶνε βεβαίως τὸ τελευταῖον ἐκ τῶν δυναμένων νὰ γνωσθῶσι (517 B) μόλις δυνάμενον ἀκόμη νὰ ὄραθῇ· ἀλλὰ βλέπομεν αὐτὸ, καὶ κατ' ἀνάγκην ὀφείλομεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι εἶνε ἡ αἰτία παντὸς ὄρθου καὶ ὦραϊου, ἐν τῷ ὄρατῷ κόσμῳ ἡ παραγωγικὴ αἰτία τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ κυρίου αὐτοῦ τοῦ ἡλίου, ἐν τῷ νοητῷ κόσμῳ ὁ ἀπόλυτος ἀρχων ὁ προσδίδων ἀλήθειαν καὶ ὄρθον λόγον. Παρὰ τὴν ὑπερβολικὴν ἐκείνην δὴλωσιν ἐξακολουθεῖ οὐχ ἤττον ὁ Πλάτων νὰ συγκαταριθμῇ τὸ ἀγαθὸν μεταξὺ ἐκείνων τὰ ὁποῖα εἶνε· εἶνε τὸ πάντων φωτεινότατον, τὸ εὐδαιμονέστατον ἐκ τοῦ ὄντος (τοῦ ὄντος 518 C, 526 E) ἢ εἰς τὸν πληθύντικόν· τὸ κάλλιστον μεταξὺ τῶν ὄντων (ἐν τοῖς οὖσι 532 C). Πῶς ὁμῶς εἶνε τοῦτο προσέτι καὶ ὑπεράνω τοῦ εἶναι καὶ τῆς διανοήσεως;

Πάντως ὡς ἀποτελοῦν τὴν τελευταίαν θεμελίωσιν τοῦ εἶναι καὶ τῆς γνώσεως. Ὅπως εἰς τὸ «Συμπόσιον» τὸ ὦραϊον χωρὶς νὰ εἶνε οὔτε ἐπιστημονικὴ τις ἀρχὴ οὔτε ἐπιστήμη τις ἦτο ὁμῶς τὸ ἀνώτατον ἀντικείμενον τῆς μαθήσεως—ὡς τοιοῦτον δὲ ἐπαρουσιάσθη καὶ ἐνταῦθα εὐθύς ἐξ ἀρχῆς (505 A)—ἀκριβῶς διότι ἀντεπροσώπευε τὸν τελευ-

ταῖον νόμον καὶ ἄρα τὴν θεμελίωσιν πάσης ἐπιστημονικῆς ἀρχῆς καὶ πάσης ἐπιστημονικῆς συνοχῆς, οὕτω καὶ τὸ ἀγαθόν, ἀφοῦ τὸ εἶναι μόνον εἰς τὰς θέσεις τῆς ἐπιστήμης εἶνε δυνατόν νὰ θεμελιωθῇ, ἀποτελεῖ τὴν τελευταίαν πᾶν εἶναι θεμελιοῦσαν ἀρχήν, τ. ἔ. πᾶν καθ' ἕκαστον εἶναι, καὶ ἄρα εὐρίσκεται ὑπεράνω παντός καθ' ἕκαστον εἶναι. Ἀντιπροσωπεύει ὄχι θέσιν τινὰ τῆς διανοήσεως καὶ ἄρα ὄχι εἶναι τι οὔτε γινώσιν τινὰ, ἀλλ' αὐτὴν τὴν θέσιν τῆς διανοήσεως, ὡς τὴν τελευταίαν πᾶν καθ' ἕκαστον εἶναι, πᾶσαν καθ' ἰδίαν γινώσιν θεμελιοῦσαν ἀρχήν. Εἶνε ὁ νόμος τοῦ καθαροῦ, ἢ ὡς ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἀκούσωμεν, τοῦ «ἀνυποθέτου» διανοεῖσθαι, τοῦ ἀποτελοῦντος, ὡς ἐκ τούτου, τὴν θεμελιώδη βίαν πάσης προϋποθέσεως τῆς ἐπιστήμης· ὁ νόμος ὁ ὁποῖος—διὰ νὰ μεταχρησθῶμεν τὴν ἔκφρασιν τοῦ Kant—καθίσταται ἀρχὴν δυνατόν πᾶσαν καθ' ἰδίαν γινώσιν καὶ πᾶσιν καθ' ἰδίαν ἀντικείμενα κότερη τῆς γνώσεως.

Ἡ ἔρμηνεία αὕτη θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ φανῇ παράτολμος εἰάν ἐπρόκειτο νὰ στηριχθῇ μόνον ἐπὶ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων καὶ, ἴσως, ἐπὶ τῆς συγκρίσεως τοῦ «Φαίδωνος» πρὸς τὸ «Συμπόσιον». Ἀλλ' ἄς ἐξετάσωμεν ἄνευ προκαταλήψεως ἂν ἡ ἔρμηνεία τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὁ Πλάτων δίδει ἀμέσως κατόπιν εἰς τὴν ὑπερβολικὴν αὐτοῦ παραβολὴν δὲν εἶνε αὐτὴ ἢ ἀνωτέρω ἀναπτυχθεῖσα (509 D—513 E).

Ἐποῖα σχέσις ὑπάρχει εἰς τὸν ὄρατὸν κόσμον μεταξὺ τῶν σκιῶν καὶ τῶν ἐξ ἀντανακλίσεως εἰκόνων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ἀπέναντι αὐτῶν, καὶ ἐν σχέσει πρὸς αὐτάς, ὡς ἀληθῶν καὶ πραγματικῶν θεωρουμένων ἀντικειμένων ἀφ' ἑτέρου, ἢ αὐτὴ σχέσις ὑπάρχει καὶ μεταξὺ ὀλοκλήρου τοῦ ὄρατοῦ κόσμου (ἢ τοῦ κόσμου τῆς παραστάσεως ἢ δόξης, τοῦ *δοξαστοῦ* 510 A, ἰδ. ἀν. σελ. 181) καὶ τοῦ κόσμου τῆς διανοίας (τῆς γνώσεως τῶν Ἰδεῶν, τοῦ *γνωστοῦ*, αὐτ.). Κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ὅμως διαμερίζεται πάλιν τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἐπιστήμην ἢ ὁποῖα ἀπὸ τῶν προϋποθέσεων (τῶν σχετικῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν) δὲν ἀνέρχεται μέχρι τῆς πρώτης ἀρχῆς (ἀνωτέρω 511 A, *ἐπάνω δδδν* 514 B, *ψυχῆς ἀνοδον* 517 B, *ἀνάβασις* 519 C, *ἀνάξει* 521 C, τὸ ἀληθές «ἄνω καὶ κάτω» 529 B), ἀλλὰ κατέρχεται πρὸς τὰς συνέπειας καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἰς τὸν κόσμον τῆς πείρας ἰσχύει ὡς ἀληθές καὶ πραγματικὸν θεωρεῖ ὡς ἀπλήν εἰκόνα, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς ἐκείνην ἢ ὁποῖα ἀπὸ τῶν προϋποθέσεων ἢ σχετικῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν ἀνέρχεται μέχρι τῆς ἀνυποθέτου ἀρχῆς (*ἐπ' ἀρχὴν ἀνυπόθετον*, τ. ἔ. μέχρι τῆς καθαρῆς ἀρχῆς) καὶ ἐργάζεται ἄνευ εἰκόνων ἐκ τῶν αἰσθήσεων μόνον ἐν ἐννοίαις καὶ δι' ἐννοιῶν (510 B).

Τὸ πρῶτον σημεῖον ἐπεξηγεῖται λεπτομερέστερον ἐπὶ τῆς συνήθους μεθόδου τῶν μαθηματικῶν. Οὗτοι λαμβάνουσιν ὡς θεμελιώδη βίαν, δι' ὠρισμένην τινὰ ἀπόδειξιν ἢ δι' ὠρισμένον κύκλον προβλημάτων, ὠρισμέ-

νας ἐννοίας: τοῦ ἀρτίου καὶ περιττοῦ, τῶν γεωμετρικῶν σχημάτων, τῶν τριῶν εἰδῶν τῶν γωνιῶν καὶ καθ' ἑξῆς, ἐκλέγουσι ταύτας ὡς προϋποθέσεις ὡς εἰάν νὰ ἦσαν αὐταὶ ἡδη γνωσταί, χωρὶς νὰ δώσωσι περὶ αὐτῶν λόγον οὔτε εἰς ἑαυτοὺς οὔτε εἰς ἄλλους, ὡς εἰάν νὰ ἦσαν τι εἰς πάντας φανερόν· ἀπ' αὐτῶν δὲ ὁρμώμενοι καὶ διερχόμενοι κατὰ σειρὰν τὰ κατόπιν, φθάνουσιν ἐντέλει συνεπέστατα εἰς ἐκεῖνο εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἀναζήτησιν ἐξῆλθον. Παύτοχρόνως ὁμως βοηθοῦνται ὑπὸ τῶν ὁρατῶν σχημάτων καὶ ἀναφέρουσι τὰς ἀρχὰς αὐτῶν (κατὰ τὸ φαινόμενον) εἰς ταῦτα, ἐνῶ καθ' οὐσίαν οὐδόλω; ἔχουσι ταῦτα κατὰ νοῦν ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου ταῦτα εἶνε μόνον ἢ εἰκῶν, ἀφοῦ τὰ λεγόμενα αὐτῶν ἀναφέρονται μᾶλλον εἰς αὐτὸ καθ' αὐτὸ τὸ τετράγωνον, εἰς αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν τὴν διαγώνιον καὶ οὐχὶ εἰς ἐκείνην τὴν ὁποίαν σχεδιάζουσι, καὶ οὕτω διαρκῶς μεταχειρίζονται μὲν τὸ αἰσθητὸν ὡς εἰκόνα χάριν ζωηροτέρας παραστάσεως, πράγματι ὁμως ζητοῦσι νὰ ἴδωσιν ἐκεῖνο τὸ «καθ' αὐτὸ» τὸ ὁποῖον μόνον ἐν τῇ διανοήσει εἶνε δυνατόν νὰ ὁραθῇ. (510 D E).

Τὸ ἄλλο τμήμα, τοῦναντίον, τοῦ νοητοῦ εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κατανοεῖ αὐτὸς ὁ Λόγος (αὐτὸ τὸ λογικὸν ἀμέσως), διὰ τῆς διαλεκτικῆς δυνάμεως (κατὰ λέξιν διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ διαλέγεσθαι, τ. ἔ. διὰ τῆς λογικῆς λογοδοσίας· περαιτέρω: διὰ τῆς ἐπιστήμης τοῦ διαλέγεσθαι 511 C), ὁ ὁποῖος χρησιμοποιοῦν τὰς (σχετικὰς) θεμελιώδεις ἀρχὰς ἢ προϋποθέσεις (τῶν εἰδικῶν συγκεκριμένων ἐπιστημῶν) ὄχι ὡς (ἀληθεῖς) ἀρχὰς (principia) ἀλλὰ πράγματι μόνον ὡς ἐφαλτήριον διὰ νὰ λάβῃ φορὰν, φθάνει μέχρι τοῦ ἀνυποθέτου, καὶ ἄρα μέχρι τῆς Ἀρχῆς τοῦ ὅλου, δραττόμενος δ' αὐτῆς; καὶ στηριζόμενος ἐπὶ ἐκείνων τὰ ὁποῖα πρὸς ταύτην σχετίζονται κατέρχεται (ἐξακολουθητικῶς) μέχρι τοῦ τελευταίου (τῶν τελευταίων πορισμάτων) ἄνευ βοήθειας τινὸς τοῦ αἰσθητοῦ, ἀλλὰ μόνον ἐν καθαραῖς ἐννοίαις, διὰ καθαρῶν ἐννοιῶν εἰς καθαρὰς ἐννοίας (εἴδουσιν αὐτοῖς δι' αὐτῶν εἰς αὐτά), καὶ εἰς τοιαύτας ἐπίσης καταλήγων (511 B C).

Τὸ πρῶτον ἀποκαλεῖται **διάνοια**, διαλογίζεσθαι (συλλογιστικὸς διαλογισμὸς) ὄχι νοῦς, νόησις, καθαρὸν διανοεῖσθαι. Διὰ τὸ πρῶτον αἱ (σχετικαὶ μόνον) προϋποθέσεις χρησιμεύουσιν ὡς ἀπαρχή· ταύτας ἐξετάζομεν βεβαίως διὰ τοῦ (συλλογιστικοῦ) διαλογισμοῦ, ἐπειδὴ ὁμως δὲν ἀνατρέχομεν μέχρι τῆς τελευταίας ἀρχῆς ἀλλὰ σταματῶμεν εἰς τὰς (μὴ πρῶτας) προϋποθέσεις, δὲν ἀποκτῶμεν καθαρὴν γνῶσιν (νοῦν) αὐτῶν καίτοι εἶνε δυνατόν (ἀνάγκη νὰ εἶνε) νὰ κατανοηθῶσιν αὐταὶ διὰ τοῦ νοῦς (λογικοῦ) ἂν προσλάβωμεν καὶ τὴν ἀρχὴν («σὺν» τῇ Ἀρχῇ). Τέλος διὰ τὴν καθ' ἀναλογίαν διαίρεσιν τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου εἰσάγεται καὶ ἡ ἀνάλογος εἰς τοὺς ὅρους διάκρισις μεταξὺ **πίστεως** (ἢ ὁποῖα ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὸ ἐμπειρικῶς ἀληθές, ἐκεῖνο ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐν τῇ κείρῃ καὶ μόνον ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτῆς δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν πε-

ποιήθῃσιν) καὶ *εἰκασίας* (ἀπεικονίζουσης παραστάσεως, μεταπιπτούσης κα-
τόπιν εἰς τὴν σημασίαν τῆς πιθανῆς δοξασίας, 511 E, πρβλ. 533 E).

Ἡ περιγραφή αὕτη, ἡ ὁποία πάντως πρέπει νὰ νοηθῇ ὡς ἐρμηνεία
τῆς προηγηθείσης ὑπερβολικῆς εἰκόνας, διδάσκει, ἀναντιρρήτως, ὅτι εἰς
τὴν «ἀνυπόθετον ἀρχὴν» τὴν ὁποίαν σημαίνει ἡ Ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ, ὀφεί-
λομεν νὰ φθάσωμεν μόνον ἐν *λογικῇ* ἀναδρομῇ ἀπὸ τῶν σχετικῶν
ἀρχῶν τῶν μερικῶν συγκεκριμένων ἐπιστημῶν μέχρι τῶν τελευταίων τε-
λείως καθαρῶν βάσεων τῆς διανοήσεως, τ. ἔ. μέχρι ἀρχεγόνων, πρῶ-
των θέσεων τῆς διανοήσεως, τοιούτων ὥστε νὰ δύνανται ἀπὸ τούτων,
ἐὰν πρόκειται νὰ ἔχωσι κῦρος τι, νὰ συναχθῶσιν ἐκεῖνα. Διὰ τὴν ἀνα-
δρομὴν ταύτην ἰσχύει εἰς καὶ μόνος νόμος: ὁ τῆς κατὰ συναγωγὴν
συναγωγῆς ὁ αὐτὸς ὁ ὁποῖος κυριαρχεῖ καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας. Ἐνταῦθα
τέλος πάντων δίδεται σαφῆς ἀπάντησις, ἀποκλείουσα πᾶσαν οἰκονομικήν
ἀμφιβολίαν, εἰς τὸ πῶς τελευταία βίσις τοῦ διανοεῖσθαι δὲν εἶνε «*τις*
λόγος», (μερικὴ) θέσις τῆς διανοήσεως. Δὲν εἶνε «*τις λόγος*», διότι
εἶνε αὐτὸς ὁ λόγος, ὄχι μία τις θέσις, διότι εἶνε αὐτὴ ἡ θέσις, ὁ τελευ-
ταῖος νόμος αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν τῆς θέσεως ἐκ τοῦ ὁποῖου ἀνίγκη νὰ
δύνανται νὰ συναχθῶσιν πᾶσαι αἱ κατ' ἰδίαν θέσεις τῆς διανοήσεως καὶ
νὰ κατανοηθῶσι δυνάμει ἀκριβῶς τῆς συναγωγῆς ταύτης.

Ἴτιοτε ἄλλο, κατὰ ταῦτα, δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ φαντασθῶμεν
ὅτι σημαίνει ἡ Ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ ἢ τὸ ἐξῆς: ὄχι λογικὴν τινὰ τελευ-
ταίαν ἀρχὴν, ἀλλ' αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν καὶ ἐν γένει τὴν ἀρχὴν τοῦ логи-
κοῦ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀνάγκη κατὰ τελευταῖον λόγον νὰ θεμελιωθῇ πᾶσα μερικὴ
τῆς διανοήσεως θέσις, καὶ ἄρα πᾶν καθ' ἕκαστον εἶναι, διότι εἶναι ση-
μαίνει μόνον θέσιν τῆς διανοήσεως· νὰ θεμελιωθῇ δὲ ὄχι εἰς τι τελευταῖ-
ον προϋπάρχον τῆς διανοήσεως, τρόπον τινὰ προδιανοητικὸν εἶναι
—οὐδὲν τούτου ῥητότερον ἀποκρούεται— ἀλλ' ἐν τῷ ἰδίῳ ἑαυτῆς τελευ-
ταίῳ νόμῳ. Διότι τὸ «σημεῖον τῆς ἐνάρξεως» συναγωγῆς τινος καλεῖται
νόμος. Ὁ νόμος εἶνε ἐν γένει ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κατασκευάζει τὸ ἀντικεί-
μενον, αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ νόμος κατὰ τὸν ὁποῖον ἐν τῷ νόμῳ ἀνάγκη
νὰ θεμελιωθῆ τὸ ἀντικείμενον εἶνε, κατὰ συνέπειαν, ὑπὲρ τὰ ἀντικείμενα
καὶ ὑπὲρ πάντα καθ' ἕκαστον νόμον (*λόγον*): δὲν εἶνε νόμος τις, ἀλλ'
«ὁ» νόμος· ἐκ τοῦ ὁποῖου ταυτοχρόνως καθίσταται φανερόν κατὰ πόσον
ἢ τελευταία αὕτη ἀρχὴ φθάνει πέραν καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς ἐκ τῆς ἐπιστή-
μης γνώσεως.

Οὔτε αἱ ἐκφράσεις οὔτε ἡ ὅλη σειρὰ τῆς πλατωνικῆς περιγραφῆς δι-
δουσιν ἀφορμὴν ἢ δικαίωμα εἰς ἄλλην τινὰ ἐρμηνείαν πλὴν τῆς ἀνωτέρω
ἐκτεθείσης. Ἐὰν τις ἤθελε νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν λέξιν *αἴτιος* ἢ *αἴτια*,
ὄφειλε νὰ εἶχε διδαχθῇ ἤδη ἐκ τοῦ «Φαίδωνος» ὅτι ὁ Πλάτων οὐδεμίαν
ἄλλην «αἰτίαν» ἀναγνωρίζει πλὴν τῆς λογικῆς αἰτίας: τοῦ νόμου. Καὶ
εἰς αὐτὸν ἀκόμη τὸν ἐμπειρικὸν κόσμον αἰτία δὲν εἶνε τὸ ἀντικείμενον τὸ

ὅποιον π. χ. κινεῖται ἢ κινεῖ ἄλλο τι, ἀλλ' ὁ νόμος, ἡ «προϋπόθεσις» εἶνε ἐκεῖνο ἐκ τοῦ ὁποίου ἡ διάνοις συνάγει τὸ γεγονός π. χ. τῆς ἐν τῷ χώρῳ κινήσεως, καὶ δυνάμει τῆς συναγωγῆς ταύτης κατανοεῖ αὐτό. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει εἰς τὸν κύκλον τῶν καθαρῶν θέσεων τῆς διανοήσεως καὶ περὶ τοῦ τελευταίου νόμου, ἐκ τοῦ ὁποίου εἶνε δυνατόν νὰ κατανοηθῶσιν ἐκεῖναι, ὡς τῆς τελευταίας προϋποθέσεως ἡ ὁποία δὲν δύναται πλέον νὰ θέσῃ τι πρὸ αὐτῆς, ὅπου δηλ. παύει τὸ προϋποθέτειν. Διότι ἰδοὺ ἡ τελευταία ἔννοια τοῦ «ἀνυπόθετου» : νὰ φθάσωμεν πέραν τῆς μεθόδου τῶν προϋποθέσεων μέχρι τῆς τελευταίας ἀρχῆς αὐτῆς ταύτης τῆς μεθόδου. Τὸ τοιοῦτον οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ εἶνε, οὐδὲ εἶνε κατὰ τὰς ῥητὰς ἐξηγήσεις, ἡ αὐτὸς ὁ λόγος, ὁ νόμος τοῦ διανοεῖσθαι, ὁ νόμος αὐτοῦ τοῦ νόμου τ. ἔ. ὁ νόμος ὅτι μόνον ἐν τῷ νόμῳ ἀνάγκη νὰ κατασκευάζεται τὸ ἀντικείμενον. Πῶς εἶνε ἄρα δυνατόν νὰ φαντασθῶμεν, καὶ πρὸ τούτου ἀκόμη, ὑπάρχον ἀντικείμενόν τι ;

Ἐν μόνον σημεῖον ἀπομένει ἀκόμη πρὸς ἐξέτασιν. Διατι ἀποκαλεῖται τοῦτο Ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ ; Διατι δὲν ἀποκαλεῖται Ἰδέα τοῦ νόμου ;

Ἰδέα τῆς Ἰδέας, αὐτὴ ἢ Ἰδέα κατ' ἀντιδιαστολήν πρὸς τὰς Ἰδέας ;

Ἰδοὺ διατι : πρῶτον διότι ἀκριβῶς τοῦτο σημαίνει αὐτὸς ὁ λόγος, ἀφοῦ κατὰ τὰ ἐν τῷ «Φαίδωνι» ἐκτιθέμενα λόγοι, ἰδέαι καὶ ὑποθέσεις σημαίνουσιν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ : τὰς καθαρὰς θέσεις τῆς διανοήσεως.

Ἄλλ' ἀκριβῶς διὰ τοῦτο καθίσταται ἀκόμη περισσότερο ἐπείγουσα ἡ λύσις τοῦ ζητήματος διατι ὁ Πλάτων δὲν περιορίσθη εἰς ταύτην ἢ εἰς ἀνάλογον πρὸς ταύτην ἔκφρασιν, ἀλλὰ πλήν ταύτης, καὶ μάλιστα κατὰ πρό- τίμησιν, μεταχειρίζεται τὴν ἔκφρασιν Ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ, οὐδεμίαν, κατὰ τὸ φαινόμενον, ἔχουσαν σχέσιν πρὸς τὸ ἀπλῶς λογικόν ;

Ἦδη εἰς τὸν «Γοργίαν» εἴχομεν, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, εὑρεῖ ὅτι διὰ τὸν Πλάτωνα τὸ ἀγαθὸν τίποτε ἄλλο δὲν σημαίνει ἢ τὸ κατὰ νόμον. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἐξήγησιν, διότι σημαίνει πρωτίστως μόνον τὸ κατὰ νόμον τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων· θὰ ἦτο ἄρα τοῦτο ἔν μόνον κατὰ νόμον ἐκ τῶν πολλῶν, ἄρα μία Ἰδέα ὄχι «ἡ» Ἰδέα. Δὲν εἶνε δυνατόν νὰ σημαίνηται τοῦτο ἐνταῦθα διότι δὲν ἠρμόζετο πρὸς αὐτὸ ἡ ἐπι- κολουθοῦσα λογικὴ ἐπεξήγησις.

Τὸ ἀγαθὸν θὰ σημαίνει ἐνταῦθα μᾶλλον τὸ τελικὸν τέρας πρὸς τὸ ὅποιον τείνει τὸ πᾶν, ὄχι μόνον αἱ ἀνθρώπινοι πράξεις, ἀλλὰ ἡ γένεσις καὶ φθορὰ καὶ αὐτὸ ἐν γένει τὸ εἶναι, κατὰ ἐντελῶς ἔσωτερικὴν καὶ ἄμε- σον σχέσιν πρὸς τὸ ὑπὲρ πάντα καθ' ἕκαστον νόμον κείμενον, πρὸς αὐ- τὸν τὸν νόμον. Τὸ τοιοῦτον εἶχεν ἤδη διατυπωθῆ διὰ τοῦ «ἀπολύτου» (διότι βεβαίως ἔχει καὶ τὴν σημασίαν ταύτην ἡ λέξις «ἀνυπόθετον»), τοῦ- τέστι τοῦ ἀπολύτως κατὰ νόμον. Κατὰ πόσον ὅμως τοῦτο, κατὰ πόσον ἢ διάκρισις μεταξὺ ἀπολύτου θέσεως καὶ σχετικῆς τοιαύτης, δύνα- ται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βᾶσις τῆς ἐννοίας τοῦ ἀγαθοῦ, οὐδαμοῦ, καθ'

ὅσον γνωρίζω, ἀπέδειξεν ἀπ' εὐθείας ὁ Πλάτων· ἐπαφίεται ἄρα τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τὴν συνθετικὴν ἀπόδειξιν.

Ἡ ἀπόδειξις αὕτη θὰ ἦτο περίπου ἢ ἐξῆς. Πρόκειται νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι εἰς τὸ πεδίον τῆς πείρας τὸ ἀπόλυτον κατὰ νόμον παρμένει μέχρι τέλους ζητούμενον τί, πάντοτε ἀξιούμενον τὶ τὸ ὁποῖον οὐδέποτε πληροῦται ὑπὸ πραγματικῆς θέσεως, υποθέσεως, ἐπιδεκτικῆς πραγματοποιήσεως, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου ὡς ἐκ τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης εἶνε δυνατὴ καὶ ἀναγκαία μεθοδικὴ ἀνοδος εἰς ὄλον ἐν ὑψηλότερα «σημεῖα ἀπόψεως» (Ἰδέας). Τὸ ἀνυπόθετον (ἀπόλυτον) ἄρα, ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἀπαιτουμένου, ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ κατὰ δέον φθάνει πέραν τοῦ εἶναι. Ἄλλ' ἤδη εἰς τὸν «Φαίδωνα» εἶχε διατυπωθῆ τὸ ἀγαθὸν ὡς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δέον νὰ εἶνε· δὲν ἀπέχομεν δὲ πολὺ μακρὰν τοῦτου εἶναι, ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι ἐρμηνεύσωμεν τὸ περὶ τῆς «Ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ» λεγόμενον· ὅτι φθάνει πέραν τοῦ εἶναι. Εἰς πᾶν εἶναι τίθεται εἰς νόμος, εἰς τὸ κατὰ δέον δὲν τίθεται αὐτὸς ὁ νόμος ἀλλ' ἀπαιτεῖται ἢ ἐπίσης· τίθεται μὲν ἀλλ' ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς ἀπαιτήσεως, ὄχι τοῦ εἶναι. Εἰς ἐκίστην δεδομένην, ἰδίως ἐμπειρικῶς δεδομένην, θέσιν ὑπάρχει περιορισμὸς τις· μόνον ἢ ἀπαίτησις τοῦ νόμου ἰσχύει ἀπεριορίστως. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο πράγματι ζητεῖται—ἐν τῇ ἄλλως τε κενῇ καθαρῶς «τυπικῇ» ταύτῃ ἀπαιτήσει—κατὰ περιεχόμενον περισσύτερον ἢ ὅ,τι τίθεται ἐν ἐκίστη εἰδικῇ θέσει. Ἄλλως τε καὶ αὐτὸς ὁ νόμος, ἢ τελευταία λογικὴ θεμελίωσις πάντων τῶν νόμων, ὑπερτερεῖ τούτων «πρεσβεῖα» (κατὰ λογικὴν προτεραιότητα) καὶ «δυνάμει» (κατὰ λογικὴν σπουδαιότητα) ἄρα καὶ κατὰ τὸ εἶναι. Καὶ οὕτω θὰ εἴχομεν ὄχι πλέον τὴν «Κατηγορίαν» ἢ τὴν «Ἀρχὴν» ἀλλὰ εὐρύνοντες καὶ βαθύνοντες ἀμφοτέρως τὴν «Ἰδέαν» ἐν τῇ κατὰ τὸν Καντ σημασίᾳ τῆς λέξεως ἢ ὁποῖα, ὡς βλέπομεν, εἶνε ἀπλῶς στενωτέρα τῆς πλατωνικῆς, διότι ὁ Καντ περιορίζει τὴν χρῆσιν τοῦ ὄρου εἰς τὴν κορυφὴν μόνον τοῦ πλατωνικοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει τόσον τὴν Κατηγορίαν ὅσον καὶ τὴν πρώτην Ἀρχὴν (τὴν τελευταίαν ὑπὸ τὸ ταυτόσημον σχεδὸν ὄνομα τῆς υποθέσεως).

Εἶνε βέβαιον ὅτι οὕτω θὰ ἐπρόκειτο μᾶλλον περὶ τῆς «Ἰδέας» (ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ Καντ), ἐν γένει, καὶ ὄχι περὶ τῆς «πρακτικῆς Ἰδέας». Ἄλλ' ἢ Ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ ἔχει πράγματι παρὰ Πλάτωνι τὴν εὐρεῖαν ἐκείνην σημασίαν. Διότι ὁ διὰ τὴν ἐφαρμογὴν ἐνταῦθα ἐν τῇ «Πολιτείᾳ» ἀπαραίτητος περιορισμὸς τῆς ἐν ἀρχῇ, ἐξ ἐπίτηδες, ὑπὲρ πάντα περιορισμὸν ἐξαρθείσης ἐννοίας, ἐπιτυγχάνεται ἀβιάστως διὰ τῆς συσχετίσεως τῆς τελευταίας ἐκείνης, ὡς εἴπομεν, «νοητῆς» (Transzendente) ἀρχῆς πρὸς τὴν εἰδικωτέραν σφαίραν τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως καὶ δράσεως, τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἐν γένει, κατὰ τὰς διαφόρους βαθμίδας τῆς ἐνεργείας αὐτῆς. Ἐπὶ τῆς συσχετίσεως ταύτης δὲν εἶχε πλέον ἀνάγκην νὰ ἐπεκταθῆ λεπτομερέστερον ὁ Πλάτων διότι ἦτο δεδομένη ἐκ τῶν προηγουμένων ὑπ' αὐτοῦ

συναχθέντων τῶν ὁποίων ἡ ἰσχύς δέον νὰ διατηρηθῆ. Προηγουμένως ἔστερουῦντο ταῦτα τῆς τελευταίας ῥιζικῆς αὐτῶν βάσεως· ἄνευ αὐτῆς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθῆ ἀμφίβολος ἡ ἰσχύς αὐτῶν· ἀφοῦ ὁμως ἐδόθη αὕτη ἰσχύουσι πλέον ἄνευ ἐνδοιασμοῦ τινος αἱ προγενεστέρως συναχθεῖσαι ἀρχαί. Τὸν ῥόλον τοῦ μεσάζοντος πληροῦ ἐνταῦθα ἰδίως ἡ ἔννοια τῆς **φρονήσεως** (τῆς πρακτικῆς συνειδήσεως). Ἡ προηγουμένως, ὡς πρὸς τὴν συνταύτισιν αὐτῆς πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἐξασκηθεῖσα κριτικὴ ἦτο βεβαίως λίαν διδικαιολογημένη· ἐν ὅσῳ δὲν εἶχε καταδειχθῆ ποῖον ἦτο τὸ περιεχόμενον τῆς «φρονήσεως», οὐδὲν ἐσήμαινε τὸ νὰ λέγωμεν ὅτι καλὸν εἶνε νὰ ἐνεργῶμεν μετὰ φρονήσεως, μετὰ συνειδήσεως, ἐννοεῖται τοῦ ἀγαθοῦ τὸ ὁποῖον ὁμως ἀκριβῶς ἐζητεῖτο. Νῦν ὅμως, ὅποτε γινώσκομεν περὶ ποίας τινός, περὶ πόσον βιαιότητος φρονήσεως πρόκειται, ἀναλαμβάνει ἡ ἔννοια αὕτη πάλιν πλήρη τὰ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος πρὸ καὶ μετὰ ὑποστηριχθέντα δίκαια αὐτῆς. Μόνον ὅποιος προσβλέπει εἰς τὸ ἀγαθὸν ἐνεργεῖ μετὰ φρονήσεως (**ἐμφρόνως πράξειν** 317 C) καὶ εἰς τὸν δημόσιον καὶ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον. Καὶ οὕτω ἐντονώτατα (518 D E) τίθεται ἡ ἀρετὴ τῆς φρονήσεως ἐπὶ κεριαλῆς πιασῶν τῶν λοιπῶν τῶν «λεγόμενων» ψυχικῶν ἀρετῶν. Ἀφοῦ δὲ προηγουμένως ἤδη, προκειμένου λόγου περὶ τῆς γενέσεως τῶν ἀρετῶν τόσον τοῦ ἰδιωτικοῦ ὅσον καὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου, εἶχε καταδειχθῆ πῶς ἐν τέλει πᾶσαι συνεννοῦνται ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ λογικοῦ μέρους, ἄρα τῆς ἀρετῆς τῆς φρονήσεως, ἔχει ἀποκατασταθῆ ἡ συνοχὴ μεταξὺ τοῦ ὑψίστου σημείου τῆς Ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ, τ. ἔ. τῆς Ἰδέας ἐν γένει, καὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἠθικῆς τάξεως εἰς τὸν ἰδιωτικὸν καὶ τὸν κοινωνικὸν βίον, δύναται δὲ εἰς τὸ ἐξῆς (540 A) νὰ θεωρηθῆ ὅτι ἔχει κατανοηθῆ πῶς ἡ Ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ χρησιμεύει ὡς «πρότυπον» παράδειγμα διὰ νὰ ὁργανωθῆ συμφώνως πρὸς αὐτὸ τόσον ὁ δημόσιος ὅσον καὶ ὁ ἰδιωτικὸς βίος.

Λὲν ἐδόθη ὅμως ἀκόμη ἀπάντησις εἰς ὅλα τὰ ἐρωτήματα. Τὸ ἀγαθὸν παρουσιάζεται ὄχι μόνον ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς τελευταίας λογικῆς καὶ τῆς τελευταίας ἠθικῆς ἀρχῆς ἀλλά, πλὴν τούτων, καὶ ὡς ἔχον ἰδιάζουσας σχέσιν πρὸς τὰ ἐν τῷ κόσμῳ συμβαίνοντα, ὡς αἰτία ὄχι μόνον τοῦ καθαροῦ εἶναι τῶν Ἰδεῶν καὶ τοῦ πρακτικοῦ «δέον εἶναι» ἀλλὰ καὶ τοῦ γίνεσθαι τῶν αἰσθητῶν ἀντικειμένων. Διότι ὡς πηγὴ τοῦ γίνεσθαι τούτου, ὡς καὶ τοῦ φωτός, ὑποδεικνύεται ὁ ἥλιος, οὗτος δὲ ὡς ὁ βλαστὸς (ἔκγονος) τοῦ ἀγαθοῦ ὁ ἔχων τὴν μέγιστην πρὸς αὐτὸ ὁμοιότητα· τοῦτέστιν: τὸ ἀγαθὸν ἀποκαλεῖται «πατὴρ» τοῦ ἡλίου (506 E). Λὲν μεταβάλλεται ἄρα γε διὰ τούτου εἰς εἶδος τι «ἐνεργαῦ» αἰτίας, εἷς τι ἄρα τὸ ὁποῖον ὑπάρχει ἐνῶ, αὐστηρῶς, ὡς Ἰδέα δὲν ἠδύνατο νὰ εἶνε ἢ τὸ πολὺ «τυπικὴ αἰτία», αἰτία ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ νόμου; Ὅποιος, εἴτε ἐκ τοῦ «Φαίδωνος» — ὅπου τὸ λογικὸν ἢ τὸ ἀγαθὸν ἀνεφάνη ἤδη ὡς τελευταία αἰτία πρὸς ἐξήγησιν τοῦ γίνεσθαι καὶ τῆς φθορᾶς καὶ ἰδίως τῶν ἐν τῷ κόσμῳ γιγνομένων, ὡς αἰτία ἢ ὁποῖα ὠθουμένη μέχρι

τῶν τελευταίων αὐτῆς συνεπειῶν θὰ καθίστα περιττὴν πῦσαν ἄλλην ται-
 αύτην (ἄρα γε καὶ αὐτὴν τὴν τυπικὴν αἰτίαν τῆς Ἰδέας;)—εἴτε τὸ πρῶ-
 τον ἐκ τοῦ «Φιλήβου» ἢ τοῦ «Τιμαίου» ἤντησε τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ
 Πλάτων δὲν κατῴρθωσεν, ἐν τέλει, τὴν ἀποφύγη ν᾽ ἀναγνωρίσῃ ὑπερίνω-
 τῆς Ἰδέας, ὡς τυπικὴν αἰτίαν, καὶ ἄλλην τινὰ ἀκόμη, ὑπάρχουσαν Ἄρ-
 χὴν ὡς ἐνεργὸν αἰτίαν, τὸν δημιουργὸν αὐτοῦ ἢ ἐν γενεὴ τὸν Θεὸν τῶν
 θεησκεϊῶν, οὗτος εὐκόλως θὰ δυνηθῆ νὰ εὔρη ὅτι ἀκριβῶς τοῦτο, καίτοι
 ὀλιγώτερον ἀπῶς, ὑποδηλοῦται καὶ ἐνταῦθα ἐν τῇ «Πολιτείᾳ». Εἰς τὸ
 ἀπατηλὸν ταῦτο φάσμα ἀπλείστως θὰ προσκολληθῶσιν ὅλοι ἐκεῖνοι εἰς τοὺς
 ὁποίους ἀγνοῶ ποιοὺ εἶδους ψυχικὴν γαλήνην φέρει τὸ νὰ πιστεύωσιν ὅτι
 κατ' οὐσίαν ὁ Πλάτων ἦτο θεϊστῆς καθ' ὅλους τοὺς κανόνας, ὅτι δὲν
 ἐξεθρόνισε τὸν Θεὸν πρὸς χάριν ἀπλῆς τυπικῆς καὶ μάλιστα, τοῦθ' ὅπερ
 ἰδίως ἐμποιεῖ φρίκην εἰς τὴν ἡμετέραν ἐποχὴν, πρὸς χάριν λογικῆς ἀρχῆς.

Ἄλλ' ἐκ τῆς ἐξετάσεως τοῦ «Φαῖδωνος» ἐπέσιθηνεν ἤδη ὅτι εἰν ἢ
 Ἰδέα ἐν γενεὴ σημαίνει τὸν νόμον, κατ' ἀνάγκην καὶ τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ λο-
 γικόν, ὡς ἀρχὴ τοῦ σύμπαντος, δὲν δύναται νὰ εἴνε ἢ μία ἐκ τῶν πολ-
 λαπλῶν δηλώσεων τοῦ νόμου, καὶ μάλιστα τοῦ νόμου ἀπὸ τῆς ἀπόψεως
 ἰδίως ὅτι ἡ ἐννομος τάξις εἴνε ὁ ἀπαραίτητος ὅρος τῆς διατηρήσεως.
 Εἰς τὴν σημασίαν ταύτην τοῦ ἀγαθοῦ μᾶς ἔφερον ἤδη ὁ «Γοργίας». Ἄφ'
 ἑτέρου ὅμως ἔκειτο ἔκτος τοῦ σκοποῦ τῆς «Πολιτείας» νὰ ἐμβλαθῆναι αὐτὴ
 εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ Σύμπαντος. Διὰ τοῦτο ἀρκεῖται ἐνταῦθα ὁ Πλάτων
 εἰς τὸ νὰ ὑποδείξῃ, γενικῶς τῶ τρόπῳ, ὅτι καὶ ἡ ἐννομος τάξις ἐν τῷ Κό-
 σμῳ ἐπὶ οὐδεμιᾷ ἄλλῃ, ἐν τέλει, εἴνε δυνατόν νὰ στηριχθῆ ἀρχῆς ἢ ἐπὶ
 ἐκείνης ἢ ὁποῖα, ὡς ἐκ τῆς πρωτίστης αὐτῆς λειτουργίας, ἀνάγκη νὰ ὁρ-
 γανώσῃ τὸν κόσμον τῶν Ἰδεῶν μεταβαλλομένη κατόπιν, ἐν τῇ σημασίᾳ
 τοῦ τελικοῦ τέρατος, εἰς ἀρχὴν ὁργανοῦσιν καὶ τὸν ἠθικὸν κόσμον. Σα-
 φῶς δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὴν ἰδέαν τῆς διατηρήσεως εἰς τὸν παρὰ-
 δοξον χαρακτηρισμὸν τοῦ ἡλίου ὡς ἐκείνου τὸ ὁποῖον χωρὶς νὰ εἴνε
 αὐτὸ τοῦτο γένεσις εἴνε αἰτία τῆς γενέσεως παντὸς τοῦ ὄρατοῦ
 (κατὰ τὸ 509 D: τοῦ *οὐρανοῦ*). Φαίνεται ὅτι ἐνταῦθα ἀποδίδεται εἰς τὸν
 ἥλιον ἐνέργειά τις σχεδὸν ἀνάλογος πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς τοῦ κόσμου εἰς
 τὸν «Τιμαίον» καί, κατ' οὐσίαν, ἤδη καὶ εἰς τὸν «Φαῖδρον». Φαίνεται ὅτι
 γίνεται ἀποδεκτὴ ἀφθαρτός τις βίσις τῆς γενέσεως ἐν αὐτῷ τῷ ὄρατῷ
 κόσμῳ διότι ἄλλως θὰ ἔπαυεν ἡ γένεσις καὶ ἡ ἀλλοίωσις ὁπότε, ἐννοεῖ-
 ται, ἀπορεῖ τις πῶς ἀποδίδεται ἡ ἐνέργεια αὐτὴ ἀκριβῶς εἰς τὸν ἥλιον ὁ
 ὁποῖος, κατὰ Πλάτωνα, δὲν ἴσταται ἀκίνητος εἰς τὸ κέντρον τοῦ κόσμου,
 ἀλλ' ὡς πλανήτης στρέφεται περὶ τὴν γῆν ἢ περὶ ἄλλο τι κέντρον.

Εἴνε ἀληθὲς ὅτι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς καθαρῆς Ἰδέας δὲν ἦτο ἐντε-
 λῶς συνεπὲς τὸ νὰ θέλῃ ὁ Πλάτων ἀφ' ἐνός μὲν νὰ νοῆ τὴν ἀφθαρτον
 αἰτίαν τῆς γενέσεως καὶ φθορᾶς ἐν τῷ ἀναλλοιῶτῳ νόμῳ, ἀφ' ἑτέρου δὲ
 νὰ βλέπῃ αὐτὴν ἐν ὄρατῳ τινι ἀντικειμένῳ. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἤδη παρὰ-

κλισιν πρὸς μᾶλλον ὑλιστικὴν ἄποψιν ἀνάλογον πρὸς τὴν πλάνην, ὅτι τὸ κατὰ νόμον τοῦ Σύμπαντος ὄφειλε νὰ ὑποπίπτῃ, ὑπὸ τὴν μορφήν γεωμετρικῶς ὁμοιομόρφων τροχιῶν τῶν οὐρανίων σωμάτων, ὅχι βεβαίως ἀπ' εὐθείας εἰς τὰς παρατηρήσεις τῶν αἰσθήσεων, ἀλλ' εἰς φαντασίαν ὑπὸ τῆς γεωμετρίας ὀδηγουμένην καὶ κατὰ τὰς ὀδηγίας αὐτῆς συνθέτουσαν ὑλικῶς τὸ ἑαυτῆς ἀντικείμενον ἐνῶ κατὰ τὴν καθαρῶς μεθοδολογικὴν θεμελιώδη ἔννοιαν τῆς περὶ τῶν Ἰδεῶν θεωρίας, μόνον αὐτὸς ὁ νόμος δέον νὰ θεωρηθῆ ἀναλλοίωτος, ἑαυτῶ ταῦτός, πάντα δὲ ἀνεξαιρέτως τὰ φαινόμενα μεταβλητά. Ὅπως δὴποτε δυνάμεθα ν' ἀναγνωρίσωμεν ἐνταῦθα μικράν τινα παρέκκλισιν πρὸς ὑλιστικὴν ἄποψιν. Ἐπίσης εὐκόλως δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι ἡ ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Πλάτωνος ἰσχυρὰ πρὸς τὴν θεολογίαν ῥέπουσα μερίς, ἰδιαζόντως προσεπάθησε νὰ προσκολληθῆ εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο ὑλιστικὸν στήριγμα. Ἄλλως τε καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων δὲν ἔπαυσε νὰ ἐπιδεικνύῃ, κατ' ἴδιον τρόπον, ἐπιείκειαν πρὸς τὴν ἐν τῇ ἀνθρωπότητι τόσον βαθέως ἐρριζωμένην τάσιν τοῦ πνεύματος πρὸς τὴν θεολογίαν, φαίνεται μάλιστα ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του ἐπροχώρησεν ἐν τῇ ἐπιεικείᾳ ταύτῃ περισσότερον ἢ κατὰ τὴν ἀκμὴν τῶν διαλεκτικῶν αὐτοῦ ἐρευνῶν. Τοῦτο ὅμως εἶνε καὶ θὰ παραμένει ἀδιάσειστον: ὅτι ἡ θεολογία οὔτε τὴν ἐλαχίστην συμμετοχὴν ἔχει εἰς τὴν Ἰδέαν, εἰς τὴν Ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ ὡς ἀνωτάτην μεθολογικὴν ἔννοιαν τῆς διαλεκτικῆς. Ἡ ἀρχὴ ταύτης εἶνε ὁ νοῦς καὶ ὅχι μόνον δὲν εἶνε οὗτος ὁ κατὰ τὸ ἡμισυ ὑλιστικὸς νοῦς τοῦ Ἀναξαγόρα, ὁ ὁποῖος μόνον ὡς «μηχανὴν» ἠδύνατο «νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτόν,» οὔτε ὅταν παρουσιάζεται οὗτος ὑπὸ τὴν ἀπλῶς διὑλισμένην μορφήν τοῦ «πρώτου κινητήρος», ὁ ὁποῖος εἶνε αὐτὸς οὗτος ὁ «ἀκίνητος κινητῆρ» τοῦ Ἀριστοτέλους — ὁ δῆθεν οὗτος ὑπερφυσικὸς κινητῆρ εἶνε πράγματι ἐνεργὸς αἰτία εἰλημμένη κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν ὕλην καὶ οἶονεὶ ἐπὶ τοῦ ὄριου τῆς ὕλης εὐρισκομένη — ἀλλ' εἶνε ὁ νοῦς ἐν τῇ καθαρᾷ σημασίᾳ αὐτοῦ τοῦ λόγου, τῆς ἀρχῆς τοῦ λογικοῦ.

Καὶ εἰς ἄλλην ἀκόμη σκέψιν ἔδωκεν ἤδη ἀφορμὴν ὁ «Γοργίας», σκέψιν ἡ ὁποία εἶνε ἴσως κατάλληλος νὰ διευκολύνῃ κατὰ τι τὴν κατανόησιν τῆς τριπλῆς σημασίας τῆς Ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ ὡς ὀργανωτικῆς ἀρχῆς τῆς διαλεκτικῆς, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς κοσμολογίας. Τὸ ἀγαθὸν σημαίνει τὴν «διατήρησιν τῆς οὐσίας». Καὶ αὐτὴ ἡ ἀξία τῆς ἀληθείας καὶ τῆς γνώσεως, ἡ ὁποία εἶνε ὁ ἀπαραίτητος ὅρος τοῦ εἶναι, στηρίζεται ἐπὶ τῆς τελευταίας ταύτης ἀξιώσεως: τῆς διατηρήσεως τῆς οὐσίας. Ὁ νόμος ἰσχύει διὰ τὸν λόγον ὅτι ὑπ' αὐτὸν ὑφίσταται τό δι' αὐτοῦ τεθέν. Τὸ εἶναι τὸ ὁποῖον ἀποκτᾷ τὸ πολλαπλοῦν, τὸ μεταβλητὸν διὰ τῆς ἀναφορᾶς αὐτοῦ πρὸς τὸν ἕνα, ἀναλλοίωτον νόμον, στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ὅτι ἐν τῇ διανοήσει λαμβάνει ὑπόστασιν, ἐν τῇ διανοήσει διατηρεῖται, ἐνῶ ἄλλως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑφίσταται, διότι θὰ ἐστερεῖτο τῆς συνοχῆς, τῆς

συμφωνίας ἐν τῇ ὁποίᾳ τὰ διάφορα μέρη ἀμοιβαίως ὑποστηρίζονται. Οὕτω τὸ ἀγαθὸν ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς ἠθικῆς ἐδήλου τὴν ὑπόστασιν τοῦ καθ' ἕνα στον ἠθελημένου ἐν τῇ ἐνότητι τοῦ σκοποῦ, τῇ ἐνότητι ἐκείνη τοῦ σκοποῦ τὴν ὁποίαν ὁ Πλάτων ἀκριβῶς ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ ταύτῃ ἐπιμόνως τονίζει (519 C). Ἡ σημασία αὕτη τοῦ ἀγαθοῦ εἶνε καὶ ἡ γέφυρα πρὸς τὴν σημασίαν τοῦ ἀγαθοῦ ὡς νόμου τοῦ Σύμπαντος : τὴν διατήρησιν τῆς θεμελιώδους ὑποστάσεως τοῦ εἶναι ἐν τῇ ἀλλοιώσει.

Μόνον ἐν τῇ κοσμολογικῇ ταύτῃ τροπῇ ἀποκτᾶ ἡ ὑπόστασις, ἡ διατήρησις χρονικὴν σημασίαν, ἐνῶ αἱ δύο ἄλλαι σημασίαι : ἡ λογικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ οὐδὲν τὸ κοινὸν εἶχον πρὸς τὴν χρονικὴν διάρκειαν. Βεβαίως λέγομεν ὅτι προϋπόθεσις καὶ συνέπεια, ἀλήθεια καὶ ἀλήθεια ἐν γένει, ἡ μέσον καὶ σκοπός, διάφοροι Ἄρχαι τῆς θελήσεως ὑφίστανται μετ' ἀλλήλων ἐν γένει λέγομεν περὶ τῶν σχέσεων ὅτι ὑφίστανται, ὁμοίως περὶ τῆς θεμελιώδους σχέσεως τῆς συμφωνίας, καὶ ὅτι δι' αὐτῶν ὑφίστανται μετ' ἀλλήλων καὶ ἄνευ αὐτῶν δὲν ὑφίστανται, ἀλλ' ἀμοιβαίως ἀναιροῦνται, αἱ διάφοροι ἀρχαὶ εἴτε ὡς ἀπλῶς θεωρητικαὶ εἴτε καὶ ὡς πρακτικαί, εἴτε ὡς ἀπλῶς λογικαὶ εἴτε καὶ ὡς θέσεις σκοποῦ τινος θεωρηθῶσι· μόνον ὅμως διὰ τῆς προσλήψεως τοῦ ὅρου τοῦ χρόνου μεταβάλλεται ἡ ὑπόστασις εἰς κατὰ χρόνον διατήρησιν, ἐνῶ ἡ ἔννοια αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἶνε θεμελιώδης καὶ καθ' ἑαυτὴν δὲν ἐνέχει τὴν ἔννοιαν τοῦ χρόνου. Πρὸς τὴν ἐρμηνείαν ταύτην συμφωνοῦσι τελείως πάντα τὰ μέτροι τοῦδε περὶ τῆς Ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ ὡς Ἰδέας τῆς Ἰδέας λεχθέντα· οὐδὲν τούτων παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἀναιρεθῇ ἢ καὶ ἀπλῶς νὰ περιορισθῇ· διευκολύνεται ὅμως ὁποσοῦν διὰ τῆς σκέψεως ταύτης ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς λογικῆς καὶ ἠθικῆς σημασίας τῆς Ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ εἰς τὴν κοσμολογικὴν ταυτίτην.

Ἡ γνώμη τοῦ Lotze, ὅτι τὸ «εἶναι» τῆς Ἰδέας σημαίνει «ἰσχύειν» ἐν τελεολογικῇ σημασίᾳ δὲν φαίνεται, μετὰ πάντα ταῦτα, ἐπιτυχῆς ὡς πρὸς τὴν «Ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ», τοῦλάχιστον ὡς τελειωτικὴ ἐξήγησις. Τὸ «δέον εἶναι» εἶνε, ὅσον καὶ τὸ ὑπάρχειν ἢ συμβαίνειν, εἶδος τι μόνον τοῦ εἶναι, ὅχι δὲ τὸ ἀνώτατον γένος. Τοιοῦτον εἶνε, κατὰ τὰς σαφεῖς ἐξηγήσεις ἰδίως τοῦ «Φαίδωνος», μᾶλλον τὸ εἶναι τῆς λειτουργίας τῆς κρίσεως· τοῦτο ὅμως δηλοῖ γενικώτατα : τὴν διαρκῆ ὑπάρξιν σχέσεων, ἀδιάφορον εἰάν αὗται εἶνε αἱ ἀρχέγονοι τῆς λογικῆς μεταξὺ τῶν ὁποίων συμπεριλαμβάνονται καὶ αἱ θεμελιώδεις σχέσεις τῶν μηθηματικῶν, ἢ αἱ σχέσεις σκοποῦ ἢ καὶ αἱ κατὰ χρόνον σχέσεις τῶν συμβαινόντων, νόμοι δηλαδή ἐν τῇ συνήθει σημασίᾳ τῶν νόμων τῆς φύσεως. Ἐὰν ὅμως διὰ τῆς λέξεως νόμοι ἐν εὐρυτάτῃ σημασίᾳ ἐννοῶμεν πᾶσαν ἔκφρασιν τῆς ἐν γένει ὑπάρξεως σχέσεως τινος, τότε ἡ λέξις Ἰδέα ἀποδίδει τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου ἐν τῇ γενικωτάτῃ ταύτῃ σημασίᾳ. Μόνον δ' ἐκ τῶν ὑστέρων, ἐφ' ὅσον ὁ νόμος τοῦ νόμου προσλαμβάνει, ἀπέναντι πασῶν τῶν ὑπὸ ὅρους θέσεων, τὴν σημασίαν ἀξιώσεως (τοῦ ἀπολύτως κατὰ νόμον), μεταβάλλεται

·εἰς «δέον εἶναι» ὄχι ἢ Ἰδέα ἐν γένει ἀλλ' ἢ Ἰδέα τῆς Ἰδέας. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἢ ὑπεροχὴ τοῦ εἶναι δὲν σημαίνει ἀπ' εὐθείας ὅτι τὸ «δέον εἶναι» φθάνει πέραν τοῦ (ὑπόδρους) εἶναι, ἀλλὰ ὅτι ἢ λογικότης τῆς ἐν τῇ διανοήσει θέσεως, ἐν γένει, φθάνει πέραν πάσης κατ' ἰδίαν θέσεως τῆς διανοήσεως. Μετὰ τὰ ἀνωτέρω νομίζομεν ὅτι εἶνε καταφανῆς ἢ σχέσις τῆς γνώμης ἡμῶν πρὸς τὴν τοῦ Lotze.

4 Ἡ ὁδὸς τῆς γνώσεως τοῦ ἀνυποθέτου (σελ. 521—534)

A. Αἱ ἐπιστῆμαι

1) Ἀριθμητικὴ. Ἀφοῦ ἀπαξ ὑπεδείχθη τὸ τέρμα, ἀνάγκη νὰ περιγραφῆ ἢ εἰς αὐτὸ ἄγουσα ὁδὸς ὡς ἢ ὁδὸς τῆς ὀρθῆς παιδείας (514 A, 518 B). Ἐντελῶς ἀμιγῶς, ἄνευ καὶ τῆς ἐλαχίστης ἀπηχῆσεως τῆς μεταφυσικῆς ἐννοίας τῆς «ἀναμνήσεως» περιγράφεται τὴν φορὰν ταύτην ἢ μορφώσις τοῦ νοῦς ὡς ἀνάπτυξις ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ ἰδίου συνειδότος· δὲν πρόκειται νὰ εἰσαχθῆ ἐντὸς τίνος, γνώσις τις ἢ ὁποία δὲν ὑπῆρχεν ἤδη ἐν τῷ αὐτοῦ (518 C, πρὸβλ. Φαιδ. 73 A, 76 E, Μεν. 85 C, 86 A)· θὰ ἦτο μωρὸν τὸ τοιοῦτον· θὰ ἦτο ὡς ἐὰν ἐνόμιζε τις ὅτι εἶνε εἰς θέσιν νὰ δώσῃ ἐκ νέου φῶς εἰς τυφλοὺς ὀφθαλμούς· ἀλλὰ ἢ δύναμις, τὸ ὄργανον (κατ' ἀναλογίαν μόνον, διότι τὸ διανοεῖσθαι οὔτε ἔχει οὔτε εἶνε ὄργανον, Θεαιτ. 185 D) ὑπάρχει, ἀρκεῖ μόνον νὰ «στραφῆ» πρὸς τὸ αἴω τῆς ἀληθείας διὰ νὰ ἴδῃ αὐτήν. Τὸ κατάλληλον πρὸς τοῦτο μέσον εἶνε αἱ ἐπιστῆμαι (521 C). Ἀλλὰ ποῖαι ἐπιστῆμαι; Ἡ γυμναστικὴ καὶ ἢ μουσικὴ αἱ ὁποῖαι ὡς κατώταται βαθμίδες τῆς ἀγωγῆς εἶχον κατ' ἀξίαν ἐκτιμηθῆ εἰς τὰ πρῶτα βιβλία, δὲν ἐξαρκουσι πλέον ἐνταῦθα· τὰ συνήθη μαθήματα (τέχναι) εἶνε «βάνανυσα». Τὶ ἀπομένει; ὄχι βεβαίως τὶ τὸ ὁποῖον καθ' ὕλην νὰ κεῖται ἔξω, ἀλλ' ἴσως τὶ τὸ ὁποῖον νὰ ἐκτείνηται ἐπὶ πάντων τούτων: Καὶ πρῶτον τὸ πασίγνωστον καὶ στοιχειοδέστατον μέσον ἀγωγῆς: ἀριθμὸς καὶ ἀρίθμησις. Τούτου ἔχει ἀνάγκην ὄχι μόνον πᾶσα τέχνη ἢ ἐπιστήμη ἀλλὰ καὶ ὁποιοσδήποτε θέλει νὰ εἶνε ἄνθρωπος (522 E. εἶνε, κατὰ τὸν Pestalozzi, τὸ πρῶτον «στοιχειῶδες σημεῖον» τῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου, τῆς «ἀνθρωποπρεποῦς» μορφώσεως), διότι εἶνε τὸ πρῶτον μέσον ἀγωγῆς εἰς τὸ διανοεῖσθαι (522 A).

Διότι τὶ εἶνε ἐν γένει καταλληλότατον διὰ νὰ ἀφυπνίσῃ, ἐξεγείρῃ ἀπὸ τοῦ ὕπνου τὴν ἐνέργειαν τῆς διανοίας; Τὴν ἀφετηρίαν, φυσικώτατα, πρέπει νὰ ἀποτελέσωσι τὰ αἰσθητὰ πράγματα. Τὶ δὲ εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προκαλεῖ τὸ διανοεῖσθαι; Αἱ πολλαπλαῖ σημασίαι τῶν αἰσθητῶν ἀντικειμένων, αἱ συνέπειαι τοῦ τοσάκις ἐξαρθέντος χαρακτηριστικοῦ αὐτῶν, τῆς διαρκοῦς αὐτῶν σχετικότητος. Π.χ. ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀριθμὸν — δὲν ἐλησμονήσαμεν τὸ παράδειγμα τῶν κύβων τοῦ «Θεαιτήτου» — ἐν γένει οἱ ποσοτικοὶ καθορισμοί: ὅτι παρουσιάζε-